

PEP VALSALOBRE*

Agustí Eura i les muses catalanes a l'Acadèmia de Barcelona

Diguem-ho aviat: la vinculació íntima d'Agustí Eura (Barcelona 1684-Orense 1763) a l'Acadèmia va ser breu, brevíssima.¹ Ja hi va ingressar granat, als quaranta-vuit anys fets. I encara no dos anys més tard era a la seu de la cort borbònica, a Madrid, per afers 'diplomàtics'. No va tornar a Barcelona mai més. Ara bé, des del rovell de l'ou de la monarquia i durant tres anys encara va trametre materials literaris a alguna sessió. Finalment, en el transcurs del llarguíssim període en què va ocupar la seu episcopal d'Orense –vint-i-sis anys, una longevitat mitrada insòlita a l'època, més que més si tenim en compte que hi va arribar passats els cinquanta anys– hi mantindrà algun contacte ocasional, en general de poca substància. D'aquesta relació diversa i dilatada (en la seva etapa més laxa), ens interessarà de descriure aquells dos anys pri-

* Institut de Llengua i Cultura Catalanes (UdG).

1. Aquests fulls van ser lliurats al setembre del 2000. Des d'aleshores, han aparegut –o estan a punt de fer-ho– altres treballs sobre Agustí Eura: Valsalobre & Gratacós (2001), amb una detallada biografia del personatge, i Valsalobre, ed. (en premsa), que conté l'edició crítica de la seva poesia completa i altres textos complementaris. El material per a la preparació d'aquest paper i bon nombre de fragments provenen de la meua tesis doctoral (Valsalobre 1998), la confecció de la qual es va veure beneficiada en part pels ajuts de la DGICYT, ref. PB940510Co2-01 (per al projecte «Modelos de lengua literaria (oral y escrita) en la Edad Moderna», dirigit pel prof. Albert Rossich) i de la Generalitat de Catalunya, ref. 1995SGR 00239 (Suport al Grup de Recerca en Llengua i Literatura de l'Edat Moderna, dirigit pel mateix). Part de les recerques fetes a l'Arxiu de la RABLB que emergeixen en aquest paper van ser fetes en col·laboració amb l'amic filòleg banyolí Joan Gratacós. He d'agrair les lectures que n'han fet els companys i amics Francesc Feliu, Cristina Juher, Joaquim M. Puigvert, August Rafanell i Albert Rossich, i les valuoses indicacions que m'han ofert.

mers, perquè va ser aleshores que fra Eura va intervenir de manera intensa en les activitats acadèmiques, tant en les literàries com en les organitzatives. A més, la tasca que hi va fer en favor de l'ús de la llengua catalana per a la poesia acadèmica, des de l'exemple i des de la proclama, va ser prou decidida. Però, vegem-ho pas a pas.

L'ACTIVITAT ACADÈMICA DELS PRIMERS ANYS (1732-1734)

A l'abril de 1729, quan té lloc l'«obertura oficial» de l'Acadèmia de Barcelona,² Eura no n'és membre. No hi ingressa fins a tres anys llargs després, a l'octubre de 1732. Hi ha dades per sostenir que el gruix del currículum del literat Eura ja era considerable al 1729. Així doncs, com és que no va ser entre els socis fundadors del 1729? No tenia prou «mèrits»? A tenor del que sabem dels membres de la corporació a l'època, hem d'estimar que la producció poligràfica d'Eura era si més no suficient. Que potser no li interessava? Vist l'entusiasme que hi desplegà després, ben segur que sí. Ningú no li ho va proposar? Penso que les preguntes no són pertinents i que la qüestió és més simple: no podia. Eura va ser prior del convent dels agustins de Barcelona entre l'abril de 1729 i un moment indeterminat —per a mi— de 1732, sens dubte anterior al mes d'octubre. Podem plantejar-nos perfectament la suposició que Eura hauria estat entre els fundadors de l'Acadèmia si no hagués estat pel nomenament prioral, càrrec que li reclamava dedicació exclusiva: a més de la tasca de tot prior en la casa més important de l'orde a la Corona d'Aragó, hi havia un insidiós, llarguíssim i, sovint, violent problema amb el trasllat del vell convent del barri de la Ribera —d'on eren foragitats per mor de la construcció de la ciutadella i el perímetre defensiu adjacent— al carrer de l'Hospital, les negociacions sobre el temple nou i la demolició de part de l'antic. Tot plegat no li degué deixar gaire temps per a expan-

2. Sobre l'Acadèmia de Barcelona i els seus primers anys i activitats, veg. Miret (1921), Carreras (1927-1928), Riquer (1955, 277-281), Rubió (1958 [1986, 32-38 i 133-140]), Comas (1972 [1985, V, 92-123, 145-176 i 212]) i Rossich (1995a). Quant als diversos noms que rebé fins a 1752 i la necessitat d'erradicar la denominació «Acadèmia sense nom», vegeu el treball d'Albert Rossich en aquest mateix número. Precisions terminològiques a banda, el primer que se m'acut, en parlar de l'Acadèmia de Barcelona, és afegir-me al clam de Francesc Feliu (1996), i d'altres, sobre la necessitat urgent d'un estudi a fons de l'activitat d'aquesta institució al Sercent.

sions culturals. Dubto que fos una pretesa activitat literària desplegada precisament als anys 1729-1732 el que decantés l'Acadèmia a oferir-li un lloc. Més aviat hem de pensar que en aquests anys, amb un govern prioral tan accidentat com el que transcorria aleshores, la dedicació al regiment del convent li va estroncar l'esplai lletraferit.

Fos com fos, a la reunió del dia 1 d'octubre de 1732, Antoni de Boixadors dona compte als membres de l'Acadèmia que el marquès de Risbourg, aleshores president de l'Acadèmia, «había aprobado por académico al R.P.M.F. Agustín Eura, agustino».³ A partir d'aquell moment, i fins que —havent anat a Madrid— és nomenat bisbe d'Orense, Eura serà un membre prou actiu en el cenacle docte. Hi farà diverses aportacions, algunes de molt d'interès.⁴

3. Arxiu RALB, lligall I-III-1, s.f. Altres documents de l'Arxiu de l'Acadèmia també en registren l'ingrés: «En primero de octubre de 1732 fue admitido por académico el padre maestro Agustín Eura, hoy obispo de Orense.» (Arxiu RALB, lligall I-II-3, *Acuerdos de la Junta General* (1752-1777), f. 3). Tots els qui s'han fet algun ressò de la biografia d'Eura parlen de la seva entrada a l'Acadèmia: Flórez (1789, 200), Santiago (1915, 367) —el qual afirma que «puede calcularse que perteneció a dicho centro antes de 1733, pues ese año trabajó con carácter de Académico» diverses poesies—, Miret (1921, 16), Carreras (1927-1928, 227) —que, per error, parla de l'any 1736—, Pazos (1946, 501), Rubió (1958 [1986, 142]), Comas (1972, 663), Marí (1972, 3) i Massot (1986, 105). Al lligall I-III-2 («Vària») del mateix arxiu acadèmic hi ha un plec d'un full amb una notícia discordant amb la que hem donat com a data d'ingrés d'Eura. Porta per títol: «Lista de los académicos que oy a los 30 de abril 1731 componen la Academia Literaria Barcelonesa, reglados indistintamente, excepto los tres primeros, según los números de las cédulas de los asuntos que se les encargaron». Malgrat l'«oy» que diu el títol, el full sembla una còpia vuitcentista d'un original més antic que degué rebre addicions. Amb el número d'ordre 41, dins de l'apartat dels membres que ingressaren «En mayo 1731», hi diu «P.M. Augustin Eura, Religioso Augustino». Ha de ser un error.

4. Crec que no s'ha fet observar la importància dels agustins a l'Acadèmia barcelonina, almenys en el primer terç de la seva existència. P.e., en una aproximació no exhaustiva que s'hauria d'aprofundir, és l'orde religiós que té més membres acadèmics entre la seva fundació al 1729 i l'any de la constitució de la Reial (1752): abans d'Eura trobem els seus companys de convent Agustí Riera, Agustí Antoni Minuart i Llorenç Martí (tots tres ingressats ja al 1729); després d'Eura ingressaran encara Antoni Fàbrega, Lluís Verde (ambdós al 1737) i Francesc Armanyà (al 1748). El segon orde en importància és el dominicà, amb cinc acadèmics numeraris en el mateix període (els altres ordes no tenen cap rellevància numèrica). (Veg. *Relación* 1955, 503-505.) A més, els religiosos de Sant Agustí ocuparan aquests primers anys càrrecs de primera importància en la institució: Minuart en serà director des de 1734 fins a 1743, any en què mor; en les seves absències eventuais seran Riera, vicedirector, o Eura els qui el substituiran; sovint les juntes acadèmiques d'aquest període se celebren en celles del convent de Sant Agustí vell; en caure malalt el president, marquès de Risbourg, les rogatives per al seu restabliment es fan en doble sessió diària a la Capella de la Bona Mort del mateix convent (Miret 1921, 16-17).

El mateix dia de l'ingrés ja se li comana un «assumpto» o encàrrec literari el títol del qual no és especificat pels documents.⁵ El primer text de tema conegut per a nosaltres li va ser proposat en la sessió del 7 de novembre de 1732: «A la riñas de Jacob y Esaú dentro del vientre de su madre. Verso a su elección». Gairebé un mes més tard, l'1 de desembre, en llegia el text.⁶

Durant l'any 1733 i part del següent, la intervenció d'Eura en les reunions de l'Acadèmia va ser força més intensa. Des del 2 de gener del trenta-tres al juliol del trenta-quatre les seves intervencions no estrictament literàries són diverses. En consta documentalment la participació activa en vuit juntes particulars (és a dir, reunions setmanals ordinàries)⁷ a l'any 1733 i en tres a l'any següent. En alguna ocasió, Eura obre la sessió per absència del director: és el cas de les juntes dels dies 28 de juliol, 18 d'agost —on el capítol catedralici de Salamanca proposa que els acadèmics componguin alguns poemes en elogi de la seu nova—⁸ o l de setembre de 1733, aquesta darrera, una junta general o

5. Arxiu RALB, lligall I-II-1, plec *Lista de los Académicos y distribución de assumptos*, s.f., en data 1-X-1732, «en junta particular se distribuyeron assumptos a los siguientes», i el «P.M. Agustí Eura» apareix entre altres cinc. Són interessants els treballs d'Aurora Egido sobre les acadèmies barroques hispàniques, «Poesía de justas y academias» (1984) i «Literatura efímera: oralidad y escritura en los certámenes y academias» (1988), recollits, amb d'altres, en un volum (Egido 1990). Per cert: no sé que s'hagin estudiat els «abundantes poemas en catalán» (p. 122) recollits en un manuscrit (s. xvii?) pertanyent a l'acadèmia aragonesa de la Pítima.

6. Arxiu RALB, lligall I-II-1, al mateix plec esmentat a la nota anterior. És el poema núm. 24 de la meua edició crítica [Valsalobre ed. (en premsa)], «A la riña de Jacob y Esaú en el vientre de su madre Rebeca» que comença: «Alienta el pecho que medroso late». La composició és en sexters endecasil·lars (segons el recompte castellà) i hi és ben patent la influència gongorista, especialment en la sintaxi, essent un text poètic ambiciós i de factura reeixida. El tema de les disputes entre Esaú i Jacob havia estat tractat poc temps abans en el clos de l'Acadèmia, encara que no en un estadi tan prematur com ho fa Eura: va ser una de les aportacions a la sessió solemne i 'pública' de 1731 que descriu Rossich (1995a) (veg. pp. 315 i 330).

7. Sobre el funcionament concret de les sessions de l'Acadèmia en aquella època, veg. Rossich (1995a), que, malgrat que descriu una sessió més solemne que d'habitud, no devia ser gaire diversa, quant als continguts, d'una de normal (veg. esp. la p. 307).

8. Diu l'acta: «Se leyó una carta del deán y cabildo de la Sta. Iglesia de Salamanca escrita a nuestra Academia de Barcelona a fin de que se componga a algunos de los 12 assumptos adjuntos para elogiar su nueva Cathedral como más largamente consta de la misma carta.» (Arxiu RALB, lligall I-II-1, plec *Lista de los académicos y distribución de assumptos*). Agustí Eura i Francesc Savila van ser comissionats per tal de comunicar la petició al marquès de Risbourg, president de l'Acadèmia. El 19 d'agost de 1733 Eura donava «cuenta» que el president acceptava la petició de Salamanca. Es van repartir els «assumptos» entre diversos acadèmics. Els textos seleccionats van ser publicats a Salamanca (Calamón 1736).

reunió mensual. En altres juntes es discuteixen assumptes importants per a la corporació, com és la reglamentació del seu funcionament (el 28 de maig del mateix any).⁹

Diverses vegades li són comanades les censure a textos escrits per altres col·legues: el 17 de juny de 1733 rep l'encàrrec de censurar «oficialment» tots els «assumptos de filosofia moral y política». Altres membres del grup seran els que hauran d'avaluar escrits sobre altres temes.¹⁰ L'11 de gener de 1734 ha d'emetre censura de tres treballs que cauen dins del seu àmbit. Ell, però, no és present en aquesta sessió. Possiblement, les censure que llegeix el 3 de febrer van ser les que se li havien encomanat per a la sessió de gener. Per l'acta de la sessió podem capir quin era el to d'aquells *vexámenes*. En aquella avinentesa va fiscalitzar treballs de Joan Fiveller i Pere Serra: «El mismo M.R.P.M. Eura leyó su vexamen y no con menos sal que en los antecedentes, de modo que author y fiscal en nada desabrieron a los oyentes.»¹¹ Tenim notícia d'altres dues censure fetes per Eura a dos textos de sengles companys de l'Acadèmia: en un cas per al poema de Joan Fiveller que duu el títol «Sobre la adoración de los Magos. Octavas»; en un altre, per a Josep Galceran de Pinós, que ha escrit unes dècimes on dóna raó de «Por qué Mercurio se dice embajador de los dioses».¹² Malauradament, no he localitzat enlloc cap d'aquests textos «crítics».

Repassem ara l'activitat literària estricta de l'acadèmic Eura en aquests dos anys escassos, 1733 i 1734. Al 1733, tenim notícia de tres encàrrecs literaris. El

9. Segons l'acta d'aquest dia, «en junta particular en casa del mismo don Ramón Dalmases, asistentes [...] P.M. Agustín Eura [...] discurririeron, examinaron [...] y resolvieron que en el día primero de junio próximo se promulgassen [*les ordinacions redactades en juntes particulars*] en la asamblea general, para que con su noticia sea inviolable su observancia, y se siga no solamente la conservación de tan noble como sabia Academia, sino el aumento de literarios luzimientos, incentivo y exemplo de todas las gentes de este país, y pasmo u admiración de las estrangeras, a cuya noticia llegue la infatigable aplicación de tan nobles y sabios académicos».

10. P.e., els d'«historia sagrada y profana» i «poesía y letras humanas» a Joan Tomàs Maçaners i Segimon Comes, respectivament. A partir d'aleshores, els encàrrecs als acadèmics s'ordenen temàticament (Arxiu RABLB, lligall 1-II-1, plec *Lista de los académicos y distribución de assumptos*, s.f., nota amb data 17-VI-1733).

11. Arxiu RABLB, lligall 1-II-1, plec *Lista de los académicos y distribución de assumptos*, s.f.

12. Arxiu RABLB, lligall 1-II-1, plec *Índice de poetas de la Academia* (títol a la 1a pàg.: *Índice de los papeles en verso de la Real Academia de Buenas Letras de que se han hecho cargo los socios redactores del Periódico Semanal*), s.f.

primer diu: «P. Agustín Eura expresará el gozo del santo Simeón teniendo el niño Jesús en las manos», i ho farà en «liras catalanas». ¹³ El presenta al cap d'un mes, el 3 de febrer. ¹⁴ El 2 de març se li comana una «Perífrasis a los *Trenos* de Jeremias», que llegeix el 28 d'abril. ¹⁵ A l'agost del mateix any de 1733 arriba la carta de l'esmentada convocatòria poètica del certamen per a la catedral de Salamanca: Agustí Eura veurà publicats dos poemes en llengua castellana en el volum imprès corresponent (Calamón 1736). ¹⁶

Per a l'acadèmia de carnaval de 1734, el 3 de febrer, li és ofert de compondre «el testamento de Carnestolendas» en «quintillas», el text del qual no he pogut trobar i que, en tot cas, no es conserva a l'Arxiu de l'Acadèmia. ¹⁷ El 16 de març, durant la quaresma d'aquell any, ha d'escriure un poema en

13. En català, doncs, malgrat l'acta de la sessió del 18 d'abril de 1731 on es llegeix: «Dicho día se resolvió que los académicos usen el idioma castellano» (Arxiu RALBL, lligall I-III-1, *Actas de 1729 a 1735*, plec *Resoluciones de la Academia literaria barcelonesa*, s.f.). Veg. l'article d'Albert Rossich en aquest número.

14. De vegades els encàrrecs no es complien o es perllongaven indefinidament. Aquesta anotació sobre la data de lectura posa de manifest que el text encarregat va ser efectivament escrit. Tanmateix, no he sabut trobar cap còpia d'aquest poema; és l'únic poema acadèmic català d'Eura del qual no en tinc cap testimoni.

15. Arxiu RALBL, lligall I-II-1, plec *Lista de los Académicos y distribución de assumptos*, s.f.: en la sessió de junta particular de 2-III-1733, en la cella d'Agustí Minuart (al convent de Sant Agustí), director interí de l'Acadèmia (per trasllat a Madrid de Bernat Antoni de Boixadors), es van distribuir «assumptos concertados a Christo en la cruz». D'entre tots ells, catorze en total, hi ha: «P.M. Agustín Eura. Parífrasis [*sic*] a los Trenos de Jeremias.» Al mateix lligall, plec 1732. *Lista de los papeles que contiene este faxo. Introducciones para algunos Académicos de 1732*, entre els títols de composicions encarregades i llegides pels acadèmics (sense dir-ne els noms), hi ha una «Censura de una Paráfrasis de los Trenos de Geremías Profeta». Segurament es tracta d'un error en la datació i s'ha de referir a la censura de la composició d'Eura del 1733.

16. Veg. la nota 8. Són els poemes 25 i 26 de la meua edició.

17. Arxiu RALBL, lligall I-II-1, plec *Lista de los Académicos y distribución de assumptos*: el 3 de febrer de 1734 es distribueixen «assumptos jocosos concretados a Carnestolendas que son como se siguen». Es distribueixen vint-i-sis *assumptos*, alguns de prou pintorescos. El 25è diu «P.M. Agustín Eura: el testamento de Carnestolendas. Quintillas.» Aquesta composició va ser redactada sens dubte, per tal com apareix en més d'un índex de poesies acadèmiques (de 1806 o posterior), encara que consta com a anònima. Segurament es tracta d'un text en llengua castellana, tal com augura el títol, perquè compareix en un dels índexs fets a principi del XIX entre les composicions en «verso castellano». No podem descartar, però, la possibilitat que de tant en tant, amb motiu del carnaval anyal, algú escrigués el testament de Carnestoltes corresponent; el text que s'esmenta a principi del Vuitcents podria ser el de qualsevol d'aquestes convocatòries. Sobre carnavals barcelonins de l'època, veg. Brown (1989c, 12-14).

«conconsideración de Christo en la cruz», text que serà llegit el 19 d'abril en l'«academia de pasión» que la corporació feia cada any per Setmana Santa i que duu el títol en català, «Concideració a Christo crucificat. Romans». ¹⁸ Per al primer de juny de 1734 estava prevista una sessió especial que havia de festejar el matrimoni entre Ramon Dalmases i Vilana i Maria de Terré. Les composicions encarregades per a l'efemèride giren al voltant de la qüestió. En el document que en dona notícia, ¹⁹ Eura apareix en primer lloc amb un encàrrec que duu un títol enigmàtic: «Al salir de la enseñanza para la casa de la Academia. Octavas». Com totes les de la sessió, havia d'alludir a la circumstància nupcial, o a la figura d'algun dels dos contraents. De moment, no ho sabem pas, així com tampoc si el va arribar a compondre, perquè no se n'ha trobat cap rastre. Ni tan sols sabem si una sessió d'aquelles característiques es va celebrar.

Finalment, al juliol li és encarregada una composició de circumstàncies, en castellà, en lloança del marquès de Risbourg, recentment traspasat. Forma part d'un conjunt de textos poètics en llengua castellana escrits per diferents acadèmics a la mort de qui fins aleshores havia presidit l'Acadèmia. A Eura li proposen el tema següent: «Bajo el anagrama puro de Melun, que es *lumen*, explique el sentimiento de la Academia por haver perdido su presidente con la muerte del excelentísimo Sr. Dñ. Guillermo de Melun, marqués de

18. Arxiu RALBLB, lligall I-II-1, plec *Lista de los Académicos y distribución de assumptos*, s.f.: es reparteixen una sèrie d'«assumptos» sobre la Passió. Se'n detallen vint-i-tres. Entre ells: «17. P.M. Eura. Concideración de Christo en la cruz. Romance». Els temes, però, solen ser prou més extravagants. Entre altres de més «adients» (segons el nostre punt de vista d'avui), podem trobar-hi: «sátira a la moçuela portera de la casa de Cayfás»; «A la columna en que fue azotado Christo. N.S.»; «Qué calidad de madera fue la de la cruz de Christo»; el marquès de Sentmenat «decidirá si Christo N.S. estuvo del todo desnudo en la cruz». El poema d'Eura és el núm. 6 de la meua edició. El pintoresquisme de moltes mostres de l'activitat literària, en sentit ampli, de l'Acadèmia no desdiu gens del del seu entorn, les festes literàries i certàmens de tota mena, dels collegis i seminaris, de les institucions i ordes religiosos en relació a grans solemnitats i efemèrides, fins de la Universitat de Cervera mateix.

19. Arxiu RALBLB, lligall I-III-2: «Vària». És un plec d'un full, escrit per una sola cara, que duu per títol: «Disposición de la Academia de primero de junio 1734 en ocasión de haver insinuado querer oír la mi Sra. doña María Dalmases y de Terré, recién casada con don Ramon Dalmases y de Vilana, dueño de la casa donde se celebran las academias.» A continuació hi ha la relació de noms d'acadèmics i títols de les composicions per a l'ocasió.

Risbourg, sobre el thema *Et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum*», fragment del psalm 37, que ha de ser redactat en «liras».²⁰

A la reunió del 28 de juliol de 1734, Eura no hi és present. I ja no serà present a cap altra de les reunions que recullen les actes de l'Acadèmia. Podem considerar acabada l'època en què participa activament en les activitats del grup de lletraferits, si bé —com veurem— no va deixar de mantenir-hi una relació més o menys contínua. Coneixem diversos poemes seus datats entre 1734 i 1737 (veg. l'apartat següent) que devia trametre des de Madrid per correus. De fet, se'l va considerar com a acadèmic fins a la seva mort. Figura entre els vint-i-cinc membres fundadors en constituir-se la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, aprovada per reial cèdula de Ferran VI al 1752 (Comas 1972 [1985, V, 108-110]). I encara al 1756, al primer volum de *Memorias* (RABLB 1756), en els fulls preliminars sense numerar, hi ha una «Serie de los individuos de esta Real Academia. Actuales» on apareix «El ilustrísimo señor don fray Agustín de Eura, obispo de la ciudad de Orense». Ara, al 1734, l'orde li havia comanat una tasca no gens fàcil: anar a Madrid a defensar els interessos dels agustins pel que feia a la construcció del nou convent de Barcelona.

20. És el poema núm. 27 de la meua edició. Arxiu RABLB, lligall I-II-1, plec *Arancel de los papeles, que se contienen en este faxo. 1792. Asuntos eterogéneos* (Títol al primer full: *Aranzel de los asuntos académicos existentes en el Archivo de la misma, que, en virtud de la comisión que el día 18 abril de 1791 hizo la Academia a algunos de sus individuos para cohordinarlos y arreglarlos, me tocaron a mi, Don Esteban de Pinós*), relació de composicions diverses llegides en juntes generals disperses entre 1731 i 1757. En un paper solt he trobat el text de l'encàrrec a l'acadèmic Eura: «Bajo el anagrama puro de Melun, que es *lumen*, explique el sentimiento de la Academia por haver perdido su presidente con la muerte del excelentísimo señor don Guillermo de Melun, marqués de Risbourg, sobre el thema: *Et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum*. Psalm. 37, vers. 11, en liras». Aquí no ho diu, però en l'*Arancel* es detalla el nombre d'estrofes i el nom de l'acadèmic: «14 lyras cuyo asunto es: Bajo [...]. Leídas por el P.M. Fr. Agustín Eura». La rúbrica que encapçala el text del poema (Arxiu RABLB, lligall 19, núm. 1. Còpia autògrafa d'Eura) esmenta que és un «assumpto académico» per al primer de desembre. Ara bé, pel lligall 19, doc. núm. 32, que conté la distribució d'«assumptes» relacionats amb la mort del president, sabem que van ser llegits el 22 de desembre. També s'hi diu que, a Eura, li n'havien estat encarregats dos: aquest poema (el núm. 27) que coneixem, entre els de la segona part, i un altre, entre els de la primera part, del qual no ens ha arribat cap notícia i que segurament no va compondre: «Assumpto 7. P.M. Agustín Eura. Sobre haver su excelencia acreditado tan repetidas vezes en el discurso de su vida la heroicidad de su ánimo en despreciar los peligros, en ninguna ocasión dio mayores muestras de la grandeza de su espíritu que en la de sufrir con invencible constancia las penalidades de su última indisposición, mirando la vezina muerte con la más elevada magnanimidad, conforme a la sentencia de Séneca, *Epist. 120: Necesario itaque magnus apparuit que numquam malis ingemuit numquam de fato suo quaestus est, fecit multis intellectum suum*».

EL NOSTRE HOME A MADRID. UN AFER D'ESPIONATGE ACADÈMIC (1734-1737)

Com dèiem, des de Madrid Eura va mantenir relació amb l'Acadèmia i hi va trametre diversos textos fins a l'any 1737. Dels conservats, no n'he pogut datar cap de l'any 1735.²¹ En canvi, de datats a l'any 1736 en tenim tres, tots en castellà i relacionats amb l'acadèmia de Passió d'aquell any. Són tres sonets sobre Crist com a mestre, príncep i pontífex des de la creu. L'Arxiu de la RABLB custodia, finalment, dues còpies d'un text poètic del nostre autor datat al 1737. Va ser presentat a l'acadèmia de Passió celebrada el 15 d'abril d'aquell any, quan Eura ja havia estat proposat bisbe per Felip V: és un altre sonet, ara sobre un passatge de l'evangeli de Mateu, del qual se n'extreu un ensenyament per a la vigilància que han de sostenir els eclesiàstics de rang superior.²²

Dues qüestions esdevingudes mentre Eura és a Madrid trenquen la rutina de la paperassa acadèmica i prenen una significació important. No em consta que siguin conegudes. Em refereixo, en primer lloc, a la pretensió institucional de sol·licitar la protecció reial, és a dir, a la voluntat d'esdevenir Reial Acadèmia setze anys abans de 1752. Enmig de l'afet, i aquesta és la segona qüestió, Agustí Eura rep l'encàrrec secret d'exercir d'espia' a favor de la corporació, si m'és llegut d'usar el mot.

21. Tot i que tenim notícia d'alguna composició que li és proposada en aquest any: a l'Arxiu de la RABLB, lligall I-II-1, plec *Lista de los académicos y distribución de assumptos*, hi ha un paper, datat el 3 d'octubre, amb els títols de tres treballs «traídos por el Sr. Pedro Serra». El primer diu «Sirvase rendir gracias a nuestro beatísimo padre Clemente XII, de aver estendido el rezo de nuestra paysana San [sic] María de Cervellón por toda la Provincia Tarragonense»; al marge diu: «Eura, Madrid». En l'acta d'aquesta sessió diu «Eura, lo de Serra n. 1», és a dir, que se li va encarregar de treballar el tema proposat anteriorment per presentar-lo en una propera junta general. No devia presentar-lo, potser ni el va escriure mai, perquè no n'he localitzat cap notícia en aquest sentit a l'Arxiu de la RABLB.

22. Els tres sonets de 1736 són els poemes núms. 28, 29 i 30 de la meua edició; el de 1737, és el núm. 31. He esmentat diversos textos de què tenim notícia que van ser presentats amb tota seguretat a l'Acadèmia, entre ells, textos poètics catalans (les lires catalanes expressant el goig de Simeó en tenir Jesús als braços) i castellans (el «Testamento de Carnestolendas»), a banda de les censures; sobre la desaparició de molts textos poètics que devien conservar-se a l'Acadèmia encara a principi del segle passat (recordem que els índexs elaborats al 1806 encara esmenten poemes avui ja no localitzables a l'Arxiu de la RABLB), veg. la hipòtesi de Rossich (1995a, 310): el projecte d'elaborar una antologia de poetes acadèmics devia fer que algunes d'aquestes poesies se separassin del conjunt i acabessin perdudes. Del projecte es parlava ja al 1794; al 1806 encara no es devia haver fet la selecció (potser els índexs es van fer al 1806 per aquest motiu); finalment, l'antologia no es va dur a terme. Veg. també Rossich (1984, 153-154) i Rossich (1995b).

El fet és que al lligall r-III-3 de l'Arxiu de la RABLB hi ha una camisa de paper que s'anuncia com a «Borriones sobre lo ocurrido con motivo de solicitar la Academia la Real Protección, antes del año 1752»; conté diverses cartes: un esborrany de carta adreçada al rei per sol·licitar de ser constituïts com a Acadèmia Reial i dues versions d'una mateixa «Instrucción» per a Eura. Transcripció dels aquests textos en apèndix, al final d'aquests fulls. Quant a la primera qüestió, és cert que Miret (1921, 19) havia donat aquesta referència, datada al 4 d'abril de 1736:

Se suplicó al académico Conde de Galves «se encargase el trabajo de patrocinar la Academia con el Rey Nuestro Señor como mejor le pareciere dándole para este fin todos los poderes». El conde aceptó.

No sé que ningú n'hagi tornat a parlar. Desconec fins a quin punt van avançar les gestions per assolir la protecció de Felip V. En tot cas, conservem l'esborrany de la carta esmentada de la corporació al rei. Per tal com l'acadèmic comte de Galve encara era a Barcelona i no podia fer cap de les gestions prop de la cort a què s'havia compromès, la corporació, mentrestant, va voler fer indagacions collaterals d'amagat. Així, en una sessió noctàmbula, el 5 de maig del mateix any, acordaven trametre una instrucció secreta al col·lega Eura per «sondar el ánimo» de l'aleshores president de l'Acadèmia, Bernat Antoni de Boixadors, comte de Peralada, també resident llavors a Madrid. En resum: sembla que dels diversos sistemes possibles d'obtenir l'aprovació reial, els acadèmics barcelonins cercaven qualsevol camí que no inclogués la necessitat d'un informe de l'Audiència de Catalunya. Sens dubte perquè un report de la màxima institució de la monarquia borbònica al Principat no els podia ser de cap manera propici: «si esta Audiencia ha de informar, no dexará el P.M. [Eura] de ver que tiene la Academia de recelar» o «porque para conseguir esta aprobación peligra el que se pida informe a esta Audiencia, de la qual no le esperamos muy favorable». No cal ser gaire espavilat per flairar la discordança política entre les dues institucions que s'amaga sota aquests mots. En tot cas, convenia fer gestions directes sense intervenció de les autoritats botifleres del Principat, sense que hi hagués accés a informació política que resultés contraproduent; hi haurem de tornar més avall. Les gestions s'havien de fer amb tota mena de precaucions i «secreto inviolable» per tal que

l'afer no arribés tampoc a coneixement del comte de Galve, qui, segons que podem intuir, no disposava de la confiança total de la corporació tot i haver-se ofert personalment a fer d'intermediari davant la cort. Sí la tenia, en canvi, el nostre agustí, «zelosso del incremento de la Academia». Així mateix, Eura havia d'informar de tot l'afer i dels possibles obstacles que hi podien sorgir.

No sabem quina en va ser la causa, però tot plegat va resultar un fracàs, ja que no hi hagué protecció reial fins al 1752. Potser els temps no eren propicis, per la circumstància que fos, a l'aixopluc reial d'acadèmies perifèriques? Ho desconec. Tampoc no sé la raó que explica que al 1752, conjuntament amb l'Acadèmia barcelonina, també van ser aprovades moltes altres: la de Buenas Letras de Sevilla, la Real Academia Geográfico-Histórica de Valladolid, la de Bellas Artes de San Fernando de Madrid, etc. (Aguilar 1991, 98-103, esp. 99). És interessant observar les denominacions que haurien plagut aleshores els acadèmics per a la seva institució: Acadèmia de Ciències de Catalunya, Acadèmia Reial d'Història o Acadèmia de Ciències i Filosofia Moral i Política de Barcelona.

EL VINCLE LLUNYÀ DEL BISBE EURA (1738-1763)

He esmentat un text tramès a l'Acadèmia quan Eura ja és bisbe, tot i que encara no ha estat consagrat. L'envia des de Madrid. Aleshores els col·legues barcelonins ja eren sabedors de la proposta episcopal que Felip V havia fet en la persona del seu company. En efecte: a la sessió del 6 de gener d'aquell any de 1737, l'Acadèmia de Barcelona havia rebut carta d'Eura en què comunicava a la corporació la seva elecció com a bisbe d'Orense —havia estat proposat pel rei al novembre de 1736.²³

Força després, a l'abril de 1738, en va ser consagrat, a Madrid. Finalment, el 27 de maig el bisbe Agustí Eura arribava a la seu orensana. No era cap

23. L'acta d'aquella junta diu el següent: «Assamblea que se tuvo a los 6 de enero de 1737. Abrióse sin introducción porqué fue ausente por justas causas el M.R.P.M. Agustín Minuart, director, [...] abrióse con tanto aplauso la sesión quanto [aquí, un signe + remet al següent text, al marge: «fue el contento de todos los académicos de estar presente el vicepresidente, y de experimentar»] la atención del Illmo. Sr. Dn. Augustín Eura, electo obispo de Orense, que con atenta y afectuosa carta participó a nuestra Academia su alto ascenso, cuyo original queda archivado en esta plica con los assumptos que inmediatamente se leyeron.» (Arxiu RABLB, lligall I-III-1, plec III. Actas. De 1736 a 1739). En dona notícia Mirer (1921, 20).

destinació gloriosa, certament. Entre els testimonis antics que conec sobre la situació –no gaire galdosa, m'afanyo a dir– d'aquell racó de la Galícia interior n'hi ha un que fa molt al cas. Duu el títol de *Discurso histórico de la Ciudad de Orense, con motivo de haber hecho S.M. la gracia de su obispo al Rev. Dn. Fr. Agustín Eura*. Es tracta d'un escrit de Serra i Postius per ser llegit en una de les sessions de l'Acadèmia barcelonina. Amb el *Discurso*, Serra pretenia sortir al pas de les afirmacions de «ciertos varones doctos y predicadores, pero poco o nada versados en historia de España», que minusvaloraven la destinació gallega del soci agustí. És una descripció que no ofereix gaire informació valuosa, però que ens deixa entreveure, d'una banda, quina era la percepció que tenien alguns acadèmics de la diòcesi on havien destinat el seu col·lega, i de l'altra, quin to exhibien alguns dels treballs que s'hi llegien.²⁴

D'Orense estant, el bisbe Eura mantenia encara lligams amb l'Acadèmia de Bones Lletres. Josep de Móra, marquès de Llo, ens dóna una notícia que ofereix un interès múltiple. En un moment que al seu «Apéndice del lenguaje romano vulgar» tracta sobre si la llengua de la primitiva poesia a la península era gallega o provençal, afirma que a la llengua gallega encara es conservaven «locuciones y enteras cláusulas de nuestro provenzal». I aleshores remet a una nota al peu:

Habiendo escrito a nuestro patricio y compañero el ilustrísimo de Orense si en el lenguaje vulgar de Galicia se reconocía aún parentesco con el catalán, me ha respondido que entre la gente vulgar (que es la única que habla

24. El «discurso histórico» sobre Orense i la seva diòcesi, de Pere Serra i Postius, es troba a l'Arxiu de la RABLB, 7è lligall, núm. 5. En transcriu el text a Valsalobre (1998, 101-102) [I ara a Valsalobre & Gratacós 2001, 112-114]. El lligall 1-11-1 del mateix arxiu conté, entre altres papers, un conjunt de fotocòpies que, segons el que explica una primera fitxa que hi és adjunta, procedeixen de l'arxiu de Josep Carreras i Bulbena, dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. És un llistat de 76 títols corresponents a textos redactats pels senyors acadèmics. Al número 54 li correspon aquest «Discurso histórico de la Ciudad de Orense, con motivo de haber hecho S.M. la gracia de su Obispo al Rev. Dn. Fr. Agustín Eura de Serra». Pel que es desprèn del «Motivo de escribir este papel», la redacció del discurs és, òbviament, posterior al coneixement per part dels acadèmics del nomenament d'Eura per a la mitra orensana, és a dir posterior al 6 de gener de 1737, però no pot ser-ne gaire distant. Madurell (1957, 365) recull aquest discurs entre les «Lecturas académicas de Pedro Serra Postius», núm. 26. Sorprenentment, Brown (1989b), que parteix de Madurell (1957) i (1975) amb la intenció d'oferir una relació exhaustiva de discursos de Serra i precisar-ne algunes informacions, no l'esmenta entre els «Cartipassos de discursos acadèmics preparats per Pere Serra» (pp. 277-279), havent estat referenciat en els treballs de Madurell.

comunmente gallego) había observado *no sólo nombres y verbos y otras dicciones totalmente unívocas con el idioma de Cathaluña, sino también algunas cláusulas enteras*.²⁵

La dada em sembla rellevant, no solament perquè mostra l'existència de contactes entre membres de l'Acadèmia residents a Barcelona i el bisbe, sinó perquè un erudit de primera magnitud com és Josep de Móra fa una consulta d'ordre lingüístic a l'acadèmic desplaçat a Galícia per incorporar-ne la resposta, com a argument d'autoritat, al volum primer de les *Memorias*.

Hi ha alguna altra notícia que, malgrat que és de rellevància molt menor, ens permet de pensar que hi va haver una comunicació més o menys continuada. Per exemple, se sap que va rebre el primer volum de les *Memorias* (RABLB 1756), tot i que fos amb alguns anys de retard i via Madrid. Relacionat amb aquest fet, hi ha notícia que a l'any 1759 l'Acadèmia llegeix una carta d'Eura que *introdueix* un poema d'un pretès acadèmic que resideix a Orense, Juan García Contreras, on aquest es queixa per no haver trobat el seu nom a la relació d'acadèmics que figura en aquell volum.²⁶ Tot i no te-

25. RABLB (1756, 613). La cursiva és de l'original: m'imagino que indica la reproducció literal d'un fragment de la carta de resposta d'Agustí Eura. Agraïixo a Cristina Juher, becària de l'ILCC que estudia aquesta obra filològica del marquès de Llo –al més sovint negligida en els estudis culturals de l'època i de la qual estic convençut que posarà aviat de relleu la vàlua i l'interès–, l'oferiment de la dada (i de la ressenyada abans a la nota 19). Ella mateixa m'ha comentat que no ha trobat rastre de la carta d'Eura entre els papers i cartes de Josep de Móra que es conserven a l'Arxiu de la RABLB.

26. Arxiu RABLB, lligall I-II-3, *Acuerdos de la Junta General*, sessió de l'1 d'agost de 1759: «Se ha leído una carta del Sr. ilustríssimo de Orense, dirigida al Sr. marqués, director de esta Academia, incluyendo una representación en verso heroico del Sr. Dn. Juan de Contreras, académico honorario de este cuerpo, exponiendo modesta y eruditamente su queja de no aver encontrado su nombre entre los individuos de la Academia que trae el libro u obra previa recientemente impresa.» Al lligall I-III-2 hi ha la carta, dirigida a Josep de Móra i Carà, marquès de Llo, amb la lletra del secretari personal del bisbe, Salvador Mates, i signada de mà d'Eura:

«Mui señor mío: Hasta estos últimos días no me remitieron de Madrid el primer tomo que ha dado al público la Real Academia de Barcelona, a quién repito las debidas gracias. El gozo que he tenido en su lectura no sabré explicarlo, pero el talento de V.S. sabe comprenderlo. Al mismo tiempo ha ocurrido que el señor D. Juan García Contreras, residente en esta ciudad, me ha manifestado vivamente el sentimiento en vista que, pensando estar admitido en la Academia, para cuio logro dice que presentó súplica y memorial según costumbre y que ella misma se dignó repartirle después algún assumpto, sin embargo, no ha tenido el honor de hallarse en dicha obra entre la serie de los alumnos y académicos. Sospecho si acaso el no aver escrito y desempeñado al último assumpto que se le repartió, mandó y llegó a su mano durante una gravíssima enfermedad, notoria a todos

nir notícia que Eura fes arribar a Barcelona cap text els anys que va ser a Orense,²⁷ no va deixar de mantenir-hi, doncs, contactes puntuals.

El bisbe Eura va morir l'11 de desembre del 1763, amb setanta-nou anys i cinc mesos d'edat, al palau episcopal. La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona va recordar en diversos papers el seu col·lega acabat de traspassar.²⁸

LA RECEPCIÓ DE L'OBRA POÈTICA D'EURA A L'ACADÈMIA

Desapareix l'home, però en resta la memòria. Aquest apartat vol exhumar una part d'aquesta memòria, la corporativa. Fem, doncs, un repàs del reconeixement literari que li van retre els membres de l'Acadèmia fins a 1859, data en què, entre altres coses, va ser imprès el seu cant èpic d'exaltació de la muntanya i santuari de Montserrat. Amb la Renaixença, l'interès pels seus escrits serà ja només erudit.

En aquell període, Eura va ser un poeta conegut i difós. Sobretot com a autor de poesies catalanes. La divulgació de la seva obra poètica catalana és prou elo-

estos vecinos, avría dado motivo a aquello. Y, aunque he procurado disuadirlo, no me he podido escusar de entregarme y remitir a V.S. este papel suio, que incluío, para que V.S. se digne hacer lo que le parezca más conveniente. Este sugeto es bastantemente literato, poeta afluente e incansable, y cuerdo; yo quisiera en nuestra Academia a todos los doctos y útiles. Quedo a la disposición de V.S. [...] Orense y julio, 17 de 1759.» El text «en verso heroico» de García Contreras es conserva al lligall 14, núm. 73, de l'Arxiu de la RABLB.

27. Josep Massot (1986, 125 n. 72) ha vist una referència a una obra llatina en vers d'Eura a més de la que li coneixem: «Arturo Farinelli, "Poesía del Montserrat y otros ensayos" (Barcelona 1984), 147, esmenta uns versos llatins del "P. Eura", escrits segons ell el 1739 i referents a Montserrat: "Rupibus horrescunt Serrati culmina Montis..." No en tinc cap altra referència». Ni jo tampoc. Però, en tot cas, seria estrany que fossin de 1739, tot just al segon any d'estada a Orense com a bisbe.

28. Arxiu RABLB, llibre *Acuerdos de la Junta General (1752-1777)* (sign. 1-II-3, pp. 153-154), a la sessió de primer de febrer de 1764 hi consta: «Ha leído el señor marqués de Barbará un elogio en estilo lapidario en obsequio de la digna memoria de nuestro con-académico el ilustrísimo señor obispo de Orense.» Amb data errònia, al lligall 1-II-1, plec de fulls sense relligar, amb dades puntuals de reunions d'acadèmics des de 1755 fins a 1773, llegim: «[6] Abril 1763. Censura de Fr. Agustín Riera de la *Oración fúnebre* que hizo el P.M. Fr. Francisco Armañá, en las funerales exequias de Dn. Fr. Agustín de Eura, obispo de Orense, celebradas en el templo de San Agustín». Allà mateix, hi ha un full amb l'anotació: «Febrero 1764. Ad Academiam Barcin. in obitu meritissimo sodalis sui R.P.F. Augustini Eura, epis. Orensis. Incrip. Sepulc. del marqués de Barbará, que deu referir-se a l'elogio en estilo lapidario» esmentat a l'inici d'aquesta nota. No he pogut localitzar cap d'aquests dos textos. En canvi, es poden llegir les «Inscripciones» llatines panegríques que un altre acadèmic agustí, Lluís Verde, va incloure al final de l'opuscle *Oración* (1764, 21-23).

qüent: trenta-un manuscrits diferents conserven encara avui textos poètics i altres de relacionats (art poètica i apologia de la llengua).²⁹ Una difusió només comparable, tot i la distància, a les de Vicent Garcia i Francesc Fontanella.

Quan Eura escrivia ho feia dins d'una tradició poètica catalana barroca consolidada³⁰—que tenia a Garcia i a Fontanella com a referents capdavan- ters—, els models constitucionals de la qual provenien de la poesia barroca castellana. Aquests models, temàtics i formals, romanen actius al segle XVIII. Des d'aquesta percepció, anys a venir Eura mateix entrarà en la nòmina de la tradició poètica catalana, entronitzat a l'alçada dels dos anteriors.

Efectivament, Eura va ser considerat ben aviat un poeta capital en l'escala- fò català de l'època. L'important manuscrit 80 de la Biblioteca de Catalunya, un cançonet fet per «apassionats a la poesia catalana» amb la voluntat d'aplegar una antologia dels poetes selectes de la tradició del XVII i XVIII,³¹ relacionat amb dos altres cançoners manuscrits de les mateixes característiques per a la poesia del XVII, incorpora una colla de textos importants del nostre autor.³² Que la consideració estrictament poètica d'Eura va tenir lloc d'hora ho confirma encara el fet que la tradició manuscrita setcentista dels textos poètics

29. No oblidem encara que tenim notícia de l'existència de manuscrits que no han estat localitzats encara avui; com a mínim, n'hi ha tres: una col·lecció autògrafa de poemes sacres, el manuscrit del gramàtic Josep Ullastre (veg., més avall, la nota 33) i el del convent de carmelites descalços de què parla Torres Amat (1836, 228). No tinc en compte els impresos que reporten poemes per als quals no disposem de cap manuscrit conservat ni els impresos que evidencien una font manuscrita diversa de les avui conservades.

30. Una tradició que, a principi del segle XIX, Ballot encara considerarà com a vigent: els versos de Garcia, Romeguera, Ferrera i Eura eren, arraconats els d'Ausiàs Marc per «antics», l'«estil corrent» (Ballot 1821, 210). Veg. també, més avall, la nota de Rubió sobre el grup literari de Renart i Arús, a principi del XIX (nota 39). Tot i que el nostre autor ha estat definit en ocasions com a il·lustrat, neoclàssic i fins preromàntic (Comas 1972 [1985, VI, 324 i 376]; Carbonell *et al.* 1980, 259; Duarte & Massip 1991, 115; i —en relació a Ferrera— Faura 1977, 459), aquestes etiquetes són desencaminades (cf. Valsalobre 1989, 587-588).

31. Du per títol: *Curiositat cathalana o Recreo y Jardí del Parnàs, que conté las obras y poesias escullidas del insigne poeta doctor Vicens Garcia, rector de Vallfogona, y de altres poetes cathalans. Ix a llum a instàncies dels apasionats a l'autor y a la poesia cathalana.*

32. Els textos preliminars fan explícita la intenció de «reunir composicions que demostrin el valor de l'eloqüència catalana contra els qui la menyspreen» (Rossich 1984, 72). Aquest estudiós vincula el cançonet als «nuclis d'apologues de la llengua catalana de finals del XVIII i començament del XIX, o fins i tot amb els cercles acadèmics que maldaven per publicar les obres de Garcia i d'altres poetes catalans». Veg. més avall, quan parlaré de la lectura pública de textos de Garcia, Fontanella i Eura, a la RABLB, al 1805.

és prou significativa: dotze dels manuscrits coneguts són copiats al Setcents, sense comptar el manuscrit d'Ullastre, copiat a mitjan segle XVIII i avui perdut.³³

Ara bé: fa la impressió que Eura va anar guanyant consideració de manera progressiva, al llarg del XVIII, i no serà fins al darrer quart de segle que apareixerà encimbellat a la 'tríada clàssica', amb Garcia i Fontanella, cànon de la poesia catalana tradicional.³⁴ És molt probable que hàgim de posar en relació aquesta revalorització amb els inicis i desenvolupament del projecte d'edició de poetes acadèmics, finalment frustrat.

El fet és que, des de la partida de Barcelona al 1734 i fins a les darreries del segle, testimonis diversos mostren com l'obra poètica d'Eura encara no havia guanyat la consideració que tindrà després. Heus-ne aquí dos de pertanyents a l'àmbit acadèmic.

Pere Serra i Postius elaborava un cançoner 'selecte' de poetes barrocs entre 1736 i 1748, *Lo Parnàs català*, on seleccionava tres noms, Garcia, Fontanella i Gualbes, a partir d'una nòmina més nodrida aplegada en cançoners més 'casolans' que ell mateix havia preparat uns anys abans (Brown & Melchor 1995, 39-40); tres noms que eren els «tres més florits ingenis catalans que à tingut la nació catalana», com diu la portada del cançoner esmentat (Brown & Melchor 1995, 19). Serra no va considerar aleshores el seu company acadèmic un poeta 'seleccionable'.³⁵ (Potser perquè encara era viu?) En efecte: tot i que Pere Serra l'havia inclòs entre els «escriptors catalanes» en una mena de diccionari biobibliogràfic una còpia del qual es conserva a la BNM, no hi figurava pel fet de ser poeta.³⁶

33. Veg. Miquel i Vergés (1938 [1989, 162-163]). Sobre aquesta col·lecció manuscrita d'Ullastre, veg. també Miró ed. (1995, I, 13 n. 2).

34. En el sentit de la tradició vigent, dels autors que són llegits, l'obra dels quals és vista dins una línia de continuïtat amb les obres que es produeixen fins a aquell moment (mentre que qualsevol obra d'autor anterior al segle XVII és percebuda com a aliena a aquesta tradició).

35. Aviat, però, Eura substituïria Joan Bonaventura de Gualbes en el «Parnàs català». Recordem, a més, que Gualbes va fruit d'una presència difusa tot al llarg del XVIII i del XIX per tal com poemes seus figuraven en les edicions de Garcia, procedents dels preliminars de la prínceps de 1703. Veg. també la nota 39.

36. Ms. 13604 de la BNM, f. 11v: «F. Agustín Eura, catalán barcelonés, de la orden de San Agustín, maestro en Santa Theología, prior que fue del convento de su patria, y de la Academia de Barcelona. En el año 1733 estava trabajando y tenía muy adelantada una *Arte poética catalana* [= *Tractat de la poesia catalana*], ilustrada con un tratado de la antigüedad, fertilidad, extensión, excelencias y grandezas de dicho idioma [= *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català*], y una copiosa *Silva de consonantes* [obra

Encara a l'any 1769, quan a les juntes particulars de la RABLB de 29 d'agost i de 5 de setembre es fa relació d'autoritats, «fuentes de la lengua catalana», per dur a terme el «diccionario catalán» que havia de facilitar l'aprenentatge del castellà, per encàrrec de Josep Climent, entre els poetes hi ha esmentats «M. Jordi, Ausiàs March, Anselm Turmeda, Vicens Garcia; los escritos del Rector de Bellesguart y los de Fontanella» (Miret 1921, 103).

Però cap a final de segle, Eura s'ha guanyat ja un lloc destacat en el 'cànon' poètic català. Al pròleg al lector que encapçala sis volums manuscrits de la seva col·lecció de poesies castellanès i catalanes, pròpies i d'altres autors, l'acadèmic Jaume Sala i Guàrdia, a final del XVIII, afirmava:³⁷

He de confesar, mal a mi grado, que no sólo han venido a formar un claro espejo de desengaño las incomparables obras de los últimos siglos (siglos de oro) sino las del presente. ¿Qué digo del presente? ¡Del día! ¡Ha! ¿Qué no me ha llenado tanto de rubor como el ver que mis amigos, mis patriotas, están dando de continuo unas producciones las más dignas de todo aplauso? [...] Quando yo empecé a saludar las Musas, florecían el choro armonioso de los jesuitas, donde Apollo parece estaba de asiento y donde gusté las primeras aguas castálidas o heliconas, que buen provecho hagan a qualquiera. Entonces brillaba la Academia de Buenas Letras especialmente en los famosos *Euras*, *Plaes*, *Andreues*, *Verdes*, *Puches* y otros individuos celebrados por la fama, o más presto por el mérito, que es lo que solamente atrahe una sólida atención. ¿Quién podrá compararse a esos grandes maestros?

Després, quan copiarà el text del poema «Poesia sacra per les agonies de la mort» d'Eura,³⁸ inserirà a peu de pàgina unes anotacions entusiastes de valoració literarioreligiosa (ms. 3-I-4 de la RABLB, pp. 89-104).

desconeguda]. Aquest text va ser redactat abans de gener de 1737. Una addició posterior del copista a les anotacions de Serra fa: [f. 128] «Fr. Agustín Eura etc. A la fin se deve añadir: el católico monarca don Felipe quinto, que Dios guarde, le hizo la gracia del obispado de Orense, en el Reyno de Galicia, cuya Santa Yglesia gobierna quando esto se escribe, año 1738.» A la Biblioteca Lambert Mata de Ripoll es conserva el ms. M/83, una mena d'«enciclopèdia catalana», també de Pere Serra i Postius (veg. Madurell 1975, 392, i Brown 1989b, 268 i 274); l'he consultada i no conté cap referència a Eura.

37. La col·lecció és a l'Arxiu de la RABLB: mss. 3-I-1 a 3-I-6. El pròleg, al primer d'aquests volums, es titula «Señores lectores» (ff. 2-7v). El fragment citat és del f. 6. Sobre aquesta col·lecció, veg. Cahner (1984).

38. Poema núm. 1 de la meua edició, que comença: «Des d'est catafal incògnit», tradicionalment i erròniament atribuït a Vicent Garcia.

Poc més tard, torna a aparèixer el nostre autor en els papers acadèmics, ara en un *Discurso sobre la restauración de la Academia de Buenas Letras de Barcelona, pronunciado el 16* [al damunt 15] *enero de 1805*, d'Antoni Alegret, prevere, el qual esperona la continuïtat de l'activitat acadèmica que sembla haver decaigut notablement. Al f. [6] enceta una breu història de l'Acadèmia dels primers temps, des de 1729, on alludeix de passada a la dels Desconfiats, i fa un repàs dels primers acadèmics, exemple i estímul per a aquesta nova etapa desdibuixada. Després d'esmentar els membres que van tenir càrrecs destacats, presidents, etc., al f. [6v] diu:

Y que estimula para no dejar de mano el cumplimiento de los cargos académicos la estimación que de ellos hizieron en aquel tiempo con lo mucho que trabajaron en desempeñarlos los clarísimos Eura y Armañá, lustre de la Academia, ornamento de las Iglesias que governaron quando obispos, y honor de la catalana literatura de su tiempo.

Elogis d'acadèmics, al capdavall. Però, ja aleshores mateix, la poesia catalana d'Eura agafava un relleu força més remarcable, enllà de la circumstància acadèmica: és reconegut en diverses ocasions com un clàssic de la tradició vigent, situat al costat del Rector de Vallfogona i de Francesc Fontanella.³⁹ Hi ha diversos testimonis que així ho expressen, la major part aliens als cercles acadèmics. Però com que en aquest paper només prenc en consideració la recepció en el clos de la RABLB em cenyiré a un d'«intern», ben significatiu —esdevingut en una avinentesa que sovint ha estat interpretada incorrectament. A l'Arxiu de la RABLB, lligall I-II-1, hi ha el plec *Índice de poesías de la Academia* (títol a la 1a pàg.: *Índice de los papeles en verso de la Real Academia de Buenas Letras de que se han hecho cargo los socios redactores del*

39. Valsalobre (1998, 201-202). Tot sembla indicar que la posició de Gualbes en el *top three* va ser efímera i a la segona meitat de segle ha desaparegut dels *hit parades*. De fet, les característiques mateixes de l'obra poètica dels dos autors expliquen la difusió ràpidament minvant de l'un (Gualbes) i la creixent consideració i permanència (fins a la Renaixença) de l'altre (Eura): és, en certa manera, la servitud de la poesia satírica (especialitat de Gualbes), que coneix una gran difusió coetània i, perduts els referents, se'n ressenteix el sentit i en decau l'interès. Rubió (1958 [1986, 357]), en parlar de Renart i Arús, esmenta «la vida literària d'un grup de joves escriptors anterior al triomf del Romanticisme a Catalunya [...]». Es movien del tot dins l'àmbit de les lletres castellanes, però en certs aspectes mantenien llur filiació a l'escola de Vallfogona, a través dels rimadors del segle XVIII com el P. Agustí Eura i el P. Puig».

Periódico Semanal); s'inicia amb títols de poemes del 1729, i arriba fins al 1806. Per a l'any 1805 tenim les anotacions següents: un primer poema «En elogi del Dr. Vicens Garcia, Rector de Vallfogona, famós poeta català. Soneto»; un segon poema, «En elogi de l'illustíssim D. fr. Agustín Eura, poeta excellent de Chatalunya. Soneto»; i, finalment, un tercer poema, «En elogi de Francisco Fontanella, poeta insigne entre ls catalans. Soneto». Aquests tres sonets van ser llegits en una mateixa sessió, el 20 de novembre, sembla que a tall d'homenatge de la RABLB a la tradició poètica catalana. Vegem com s'exposa en el lligall I-III-1, plec *Registro de Juntas Generales. 1794-1807. Secretario: Barón de Serrahí* (f. 54): «Junta General de 20 noviembre de 1805. [...] Y se concluyó con los sonetos y décimas que en idioma catalán leyó el socio señor don Vicente Domènech en elogi del doctor don Vicente Garcia, rector de Vallfogona, del illustre señor don fray Agustín de Eura, de Francisco Fontanella, de santa Eulalia y de san Francisco de Asís.»⁴⁰ Aquest testimoni, juntament amb d'altres que ara no són del cas, evidencien els autors que eren considerats, a final del Setcents i principi del Vuitcents, la trinka clàssica de la poesia moderna.

En els cercles acadèmics es van llegir públicament versos d'Eura en diverses ocasions, sense que ni l'«exhumador» ni l'auditori sapiguessin qui n'era l'autor. El fet mostra una certa estimació per aquests textos per si mateixos. A l'Arxiu de la RABLB, al mateix lligall i plec (*Registro...* del baró de Serrahí) acabats d'esmentar, hi ha l'anotació següent: «Junta General de Passión de 1° abril de 1805. El señor don Pedro Avellá leyó un[a] paráfrasis en poesía catalana de las *Lamentaciones de Geremías*, que dixo haber recogido, y cuyo autor

40. És a dir, Vicent Domènec va llegir poemes, redactats per ell mateix o per algú altre, no ho sé, en elogi de Garcia, de Fontanella i d'Eura, i no pas poemes d'Eura i de Fontanella en elogi de Garcia com va interpretar Miret (1921, 180: «Año 1805. [...] 20 noviembre [...] D. Vicente Doménech lee sonetos y décimas en catalán en elogi del Rector de Vallfogona, escritos por fray Agustín Eura, Francisco Fontanella y otros»). Sembla que tothom va seguir Miret en aquesta interpretació inexacta, i van acabar difonent l'error: Carreras (1927, 227-228), Rubió (1958 [1986, 146]), Comas (1972 [1985, 334]) i (1973 [1985, 163]), i així fins a Brown (1989a). Brown (1989a, 522), al seu torn interpretant malament Jordi Rubió i creient que parlava d'Eura allà on alludeix al Rector (Rubió 1958 [1986, 146]), va embolicar la troca i va afirmar que al 1805 es preparava una edició de les poesies d'Eura per part de la RABLB (l'error perdura encara a Brown & Melchor 1995, 66). M'imagino que aquelles lectures acadèmiques devien estar relacionades amb la intenció de la RABLB de tirar endavant una edició antològica de poetes catalans i de l'Acadèmia de què he parlat en ocasions anteriors.

se ignora.»⁴¹ Carreras (1927-1928, 228) esmenta com «lo 20 de maig de 1840, l'acadèmich Ramon Muns y Serifià donà compte d'una poesia del bisbe Eura, proporcionada per lo corresponent Florenci Janer. Es la coneguda *Descripció, en versos catalans, de la montanya y monestir de Montserrat*». Tanmateix, Jordi Rubió (1958 [1986, 147]), que també devia haver accedit a les actes de la RABLB, afirmava: «el poema fou llegit, el 12 [?] de maig de 1840, com si es tractés d'una obra anònima, a la mateixa Reial Acadèmia», la qual cosa deu voler dir que l'atribució a Eura l'havia feta Rafel Carreras i no les actes.⁴²

Gairebé vint anys després, a Florenci Janer li va vagar de fer imprimir la *Descripció de la montanya y santuari de Montserrat. Poesia catalana del siglo XVIII, publicada enteramente conforme con el manuscrito original por ...* (Madrid, Imprenta de V. Matute y B. Compagni, 1859). El manuscrit original que diu haver fet servir Janer per a l'edició devia ser el mateix que ell va proporcionar a Ramon Muns per a la lectura a la RABLB al maig de 1840. L'opuscle aparegué sense nom d'autor però una nota a la pàg. 2 diu: «Esta descripción se cree ser del acreditado poeta catalán el padre maestro fray Agustín Eura, religioso agustino que fue obispo de Orense». Avui no en tenim cap dubte.

LES MUSES CATALANES

A partir de les dades concretes i eixutes que documenten la vinculació d'Agustí Eura a l'Acadèmia ens és llegut d'avançar i penetrar amb ell en la significació de la institució en aquells primers anys de represa. O si més no conèixer-ne alguns aspectes més generals. I a través de les activitats culturals de l'acadèmic agustí i dels vincles que estableix amb altres acadèmics fins i tot podem gosar dissenyar un panorama cultural d'enorme interès. Ni que sigui un panorama hipotètic. Recerques esdevenidores hauran de projectar més llum sobre la cultura catalana de la primera meitat del Setcents, tan mal coneguda, i desterrar, matisar o confirmar les intuïcions d'aquest paper.

Convé, per començar, que ens aturem un moment en un text conegut i molt significatiu —dins del clos acadèmic. És un poema en octaves reials que

41. En recull la notícia Miret (1921, 179). És la versió que va fer Eura dels *Trenos* esmentada més amunt.

42. De tota manera, al lligall corresponent (I-III-1) no he trobat dades de les acadèmies del 25 de juny de 1839 fins al 27 d'octubre de 1840.

il·lumina l'actuació d'Eura en favor de la literatura culta en català: «Les Muses Catalanes». Només en conec un testimoni manuscrit, copiat al ms. 1183 de la Biblioteca de Catalunya, allò a l'Acadèmia. A l'Arxiu acadèmic no he sabut trobar cap notícia sobre l'encàrrec o lectura del poema en cap sessió acadèmica mentre Eurà en va ser membre, proper o distant (1732-1763). Malgrat això, en el mateix arxiu, lligall I-II-I, hi ha el plec *Índice de poesías de la Academia*, que, com he dit en una ocasió anterior, és una relació de títols de poemes que s'inicia amb textos datats al 1729 i que arriba fins al 1806, és a dir, referències a textos conservats entre la paperassa acadèmica a principi del Vuitcents; cap al final hi ha un *Índice de las poesías que por no tener fecha ni haberse podido averiguar se han reunido en un legajo separado y se continúan aquí conforme se hallan en él*. Entre els títols que allà figuren, llegim: «Las Musas a la Academia. Octavas. Anónimo». Parallelament, a l'Arxiu Nacional de Catalunya, Fons Josep Rafel Carreras i Bulbena, sign. 07.42 (documents relacionats amb la RABLB), localitzo un plec de 4 ff., amb una relació de títols de composicions acadèmiques, feta a principi del XIX, similar a altres llistes conservades a l'Arxiu de la RABLB; porta per títol *Índice* (f. 1) i l'encapçalament fa «Papeles eterogéneos» (f. 2). El registre núm. 55 (f. 6) diu: «Octavas en que las Musas Catalanas se ofrecen a la Academia, sin nombre de autor». Aquestes referències no poden alludir a cap altra cosa que no sigui el text de la composició esmentada, malgrat que no hagi arribat fins avui entre els papers de la corporació.

Sigui com sigui, es tracta de l'únic document que posseïm que, implícitament, retreu a l'Acadèmia el bandejament i la manca de suport de l'activitat literària en llengua catalana.⁴³ Heus-ne aquí el text:⁴⁴

43. Poc o molt, però, el català era una llengua *escrita* present en les sessions acadèmiques, especialment en els papers poètics: Eurà mateix n'era un bon exemple; però no n'és l'únic, malgrat la decisió de 1731, exposada més amunt (veg. la nota 13). Posteriors són els retrets que Josep Ullastre adreçava a l'Acadèmia des de la dedicatòria de la seva *Gramàtica*, empès a fer-la pública després d'esperar inútilment durant bon nombre d'anys que la «molt noble, sàbia i discreta Acadèmia Barcelonesa» promogués alguna obra «en asseo de nostra llengua» (Anguera ed. 1980, 9 lín. 198-204; veg. Carbonell 1977, 302 i n. 132). Recordem també les al·lusions poc falagueres sobre l'actuació de l'Acadèmia o sobre les capacitats dels seus membres fetes per Finestres; no toquen, però, el tema de la llengua. Per bé que en un context ben diferent i gairebé cent anys després (1802), Joaquim Sanelo formularà una petició paral·lela a la Societat Econòmica d'Amics del País perquè fomenti «est ram de lliteratura» (Comas 1972 [1985, V, 245]).

44. Poema núm. 15 de la meua edició crítica. He regularitzat ortogràficament el text, que prové del manuscrit 1183 de la BC, ff. 86-87. Porta per títol: *Las musas catalanas en metáfora de mosas de soldada suplican entrar en lo congreso de la noble y sàbia Acadèmia de Barcelona. Octavas*. «Mossos de

[*Les Muses Catalanes a l'Acadèmia de Barcelona*]

- I Estes línees negres que al paper
va tirant, fidelíssim, lo dolor
còpia són d'aquelles que primer
4 ha format en la cara lo rubor;
unes i altres exposen per tercer
les Muses Catalanes orador,
noble Acadèmia, que no poden elles
8 presentar-se en persona essent donzelles:
- II «Nosaltres, tantes voltes coronades
de verd llorer i palmes victorioses,
12 d'hermosíssimes plomes adornades
que han escrit i volat a un temps, famoses;
nosaltres, justament sempre preciades
de pures, elegants, límpies i hermoses,
tan confuses i tristes estam ara
16 que al públic no gosam tràurer la cara.
- III «Nosaltres, que en palestres ingenioses
de nacions estranyes som tingudes
fins al dia de vui per conceptuoses,
20 fecundes, elegants, doctes i agudes,
;quedar notablement silencioses,

soldada: 'noies de servei domèstic'; aquest és el sentit que hi escau segons el que explica el DCVB (VII, 610 s.v. 1. *mossa*) del refrany «Qui té mosses de soldada, té la casa foradada»: «significa que moltes noies de servei solen despullar la casa on serveixen» (per bé que s.v. 1. *soldada*, [IX, 988] inclou la locució «*mossa de soldada*: (ant.) amistançada»). L'atribució a fra Eura, la fa la taula del ms.: «Las Musas Catalanas en metàfora de mosas de soldada suplican entrar en lo congreso de la noble y sabia Acadèmia de Barcelona. Octavas jocosas compostas per M. Eures, bisbe».

5-6: hipèrbaton: 'Les Muses Catalanes exposen unes i altres [= *línies negres i línies del rubor*] per {='a través de', 'mitjançant'} tercer orador', Eura, davant l'Acadèmia.

5: *tercer*: 'intermediari'.

22: *fosen* al ms., però és evident que el subjecte és «Nosaltres» (v. 17).

sens dir paraula, com si fóssem mudes,
 en nostra casa pròpia, no és mengua?
 24 Que acàs no tenim molt bona llengua?

IV »Nosaltres, que som filles estimades
 de Júpiter (si es troba lo batisme),
 d'Hèrcules assistides i fundades,
 28 alumno i protector del poetisme,
 ¿dels empleos domèstics degradades?
 Què misèria! Reduïdes a un abisme,
 tractades com si fóssem forasteres
 32 que ens havem de posar a bugaderes.

V »¿Què hem de fer quan nos vem pobres i hermoses,
 nobles i clarament vilipendiades,
 oprimides i al mateix temps brioses,
 36 amantes de la honra i despreciades,
 agudes de concepte i ocioses,
 zeloses de la fama i desfamades?
 Provocar és del tot esta estranyesa
 40 de l'honor més intacto l'enteresa.

VI »Captar no es pot, tenint tan bona cara;
 servir, si no és a tu, fóra baixesa;

23: *mengua*: 'descredít', 'deshonra'.

25-28: les Muses són, en efecte, filles de Júpiter. La menció d'Hèrcules potser l'hem de relacionar amb el fet que era considerat fundador de Barcelona. *Lo batisme*: irònicament; val per 'la partida de baptisme'.

33: *vem*: 'veiem'. *vehem*, al ms.; cf. «pronunciant en una sola síl·laba esta dicció: *vehem*.»: *Tractat de la poesia catalana*, cap. II § II (l'edició d'aquesta poètica d'Agustí Eura és feta a Valsalobre 1998, 629-656, d'on procedeix la citació). [Ara a Valsalobre ed. (en premsa).]

35: *brioses*: 'coratjoses'.

39-40: hipèrbaton: el sentit d'aquests versos és confús; potser hem de restablir un ordre sintàctic com: 'Esta estranyesa [=les antítesis dels sis versos anteriors] és provocar del tot l'enteresa de l'honor més intacto'.

- emprar, sens deixar prenda, és cosa rara;
 44 recibir no està bé a nostra noblesa;
 fer-*nos* monges tampoc és temps encara;
 casar-*nos* menos, professant pureza;
 ¿com, doncs, conservarem les nobles vides,
 48 dels medis necessaris destituïdes?

- VII »Acàs nos falta aquell numen que inspira
 i dicta los conceptes a l'orella?
 Acàs ha dissonat la nostra lira
 52 en la dèlfica música capella?
 Si, doncs, en lo servei a què s'aspira
 no havem trencat un plat ni una escudella,
 ¿no fóra per nosaltres dura cosa
 56 substituir a la ploma la filosa?

- VIII »Cosir sabem la gala del poema,
 brodar flors i figures en la prosa,
 teixir los fils contraris del problema,
 60 guisar lo extraordinari d'una glosa,
 filar l'estam sutil d'un entimema;
 finalment, sabem fer qualsevol cosa
 d'aquelles, o vulgars o delicades,
 64 que saber necessiten les criades.

- IX »No debatrem la servitud forçosa
 per lo vil interès de la soldada,
 que servir per servir i no altra cosa

43: *emprar* en sentit de 'manllevar', 'demanar en préstec'. *Prenda*: 'penyora'.

44: *recibir*: 'rebre', forma antiga i vulgar (DECat i DCVB, s.v. *rebre*).

47: *dones* al ms.; corregeixo pel sentit i pel còmput mètric.

59: *problema*: en un sentit restringit, d'aplicació a l'àmbit filosòfic o lògic: «Question que regularmente se propone para exercitar el ingenio, y se puede defender negativa y afirmativamente, con razones en pro y en contra» (DA, V, 388, s.v.). O potser es refereix al gènere poètic d'aquest nom, tan habitual en les sessions acadèmiques per altra part, descrit a Rengifo (1703, 150-151).

- 68 pretén únicament la musa honrada;
vèurer la nostra casa poderosa
anhelam i en les glòries augmentada,
que no ha de ser la musa desatenta
72 al país que la cria o la sustenta.

- X »Si el reparo se funda en la despesa,
no bevem sinó aigua cristallina
de la Castàlia font, que ab lleugeresa
76 nostres riberes fecundant camina;
finalment, tenim tal naturalesa
que si l'experiència lo examina
ab tan mòdica taula s'aconsola
80 que nos alimentam de l'honra sola.

- XI »Poc importa, per últim, que no sia
lo més universal nostre idioma,
que nostra antiga prosa i poesia
84 los aplausos primers obtingué en Roma.

68: *Mesa* al ms.

72: o: la funció copulativa no disjuntiva d'aquesta forma s'observa també en altres textos d'Eura.

73: *reparo*: 'objecció'.

75: *Castàlia font*: font del mont Parnàs, consagrada al déu Apol·lo i a les Muses; en les seves aigües es bevia la inspiració poètica i a ella feien cap els poetes en demanda d'aquest do diví.

83-84: cf. *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català* (§ 35): «És acomodadíssim l'idioma català a l'art de la poesia. Oiguen com ho diu Zurita: "Ésta fue la lengua que dio principio a los versos y rimas que usaron en Roma [...]". Los primeros padres de la poesía vulgar fueron los catalanes, pasando después esta arte a Italia, Aragón y Sicilia"; de fet, la citació no procedeix de Zurita sinó del *Summari, index, o epitome...* d'Andreu Bosc (Perpinyà, 1628, llib. I, cap. II, § 4, p. 19) (cf. Feliu *et al.* ed. 1992, 92 n. 22; veg., però, Valsalobre 1998, 694 n. 77), però això no treu que Eura assumia aquestes afirmacions i les va traslladar també al seu poema. En comentar aquests versos, Rubió (1958 [1986, 141]), que, tot i que en va expressar dubtes, atribuïa la *Controvèrsia* a Bastero, havia dit: «L'allusió als aplaudiments que l'antiga poesia catalana obtingué a Roma [...] sembla suposar un coneixement de *La Crusca* de Bastero». Ara sabem d'on havia tret Eura aquesta opinió. El text de la *Controvèrsia* ha estat editat per Feliu *et al.* ed. (1992, 71-95) i, críticament, a Valsalobre (1998, 680-701); les referències que apareixen en el present article remetent a aquesta darrera edició.

84: *aplausos*: 'aprovacions', 'lloances'.

Vola a la més remota monarquia
lo treball ingeniós de sutil ploma,
que és moneda d'or una agudesca,
88 per son valor intrínsec sempre admesa».

XII Admet, doncs, oh Acadèmia, per criades
estes Muses humils que, respectuoses,
únicament per conservar-se honrades
92 avorreixen la nota d'ocioses;
filles són en ta glòria interessades,
que anhelant a augmentar-la, laborioses,
si el primor de la feina s'avalua,
96 no faran mal paper en casa tua.

El poeta ha recorregut a la personificació de les Muses Catalanes, les quals presenten el jo poètic com a intermediari de les seves súpriques davant l'Acadèmia (octava I). Via prosopopeia humorística, doncs, exposa com la literatura (en un sentit molt ampli: veg. vv. 57-64) en llengua catalana gaudia, fins al «dia de vui», d'un prestigi antic (83-84) i present (9-14, 17-20, 25-28 i pàssim). I també com les lletres catalanes, perfectament capacitades per a tota mena d'empreses literàries (57-64), *avui* no gosen «tràurer la cara» en públic: per això, les menystingudes muses catalanes es confessen «confuses i tristes». Què ha passat el «dia de vui»? Sens dubte, alludeixen a un bandejament sofert en el si de l'Acadèmia: s'hi insinua un emmudiment imposat (21-24). El fet és doblement greu per tal com les muses consideren l'Acadèmia «nostra pròpia casa» (23) —no en va els seus són «empleos domèstics» (29)—; per contra, hi són tractades com a «forasteres» (31).

Aquest fet les avergonyeix i ruboritz, però no les descoratja, sinó que les empeny a queixar-se'n i —sota metàfora d'oferiment de servei domèstic generós i altruista— a sol·licitar de ser-hi novament admeses. El fruit de l'admissió, si és el cas, no serà altre que l'augment de *poder* i *glòria* de «nostra casa» (69-70 i 93-94). S'hi deixa caure encara, una certa 'amença': si en sa «pròpia casa» no obtenen l'acolliment a què estan obligats, ¿«com, doncs, conservarem les nobles vides, / dels medis necessaris destituïdes»? (47-48) Com servaran l'honra? (91). Eura està convençut que la capacitat de la llen-

gua catalana per al conreu literari més exigent és indiscutible, però dur-ho a terme no pot ser només una qüestió d'actuació personal. S'hi han de posar els «medis necessaris» (48). I amb el text a la mà, aquests no poden ser altres que el recolzament de les institucions culturals del país: vet aquí perquè en reclama l'admissió i la difusió per part de l'única entitat catalana que podia fer-se'n càrrec.⁴⁵

L'actitud que mostra Eura en aquest poema és paral·lela a la que revela una afirmació del mateix inclosa en una concisa apologia de la llengua en forma de pròleg «Al lector» a un «epílogo» o compilació de poesies religioses: diu que ha confeït el recull sacre per «provocar ab estes poesies a les catalanes muses a inseguir lo útil dels assumptos, elevar l'estil i subtilisar l'agudesas».⁴⁶ Així doncs, la intenció darrera d'aquest pròleg és, donada l'adequació 'privilegiada' de la llengua catalana per al conreu poètic, incitar-ne l'ús en els registres més cultes.⁴⁷ Així doncs: estímul individual al costat d'estímul corporatiu, 'oficial', amb un mateix propòsit: conjurar les muses catalanes, bé a través de l'exemple dels seus versos cultes, bé mitjançant els «literarios luzimientos» acadèmics, «incentivo y exemplo de todas las gentes de este país».⁴⁸ Amb tot, les pretensions últimes d'Eura ultrapassaran tant l'esfera estricta de la poesia com el desig de donar esplendor a la institució acadèmica o el fet de reclamar-ne el sosteniment per a la literatura en català a què —a parer seu— estava obligada. Eura reivindicarà l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits de la cultura en els opuscles d'apologia de l'idioma: «que deurien tots los autors catalans esscrifurer les obres memorables en llengua catalana»

45. El mateix esperarà Ullastre anys a venir (de l'Acadèmia i de Cervera), tot i que, ja «desconfiat», prendrà la iniciativa sol (veg. la nota 43).

46. Aquest pròleg «Al lector» havia estat transcrit per Prats (1974) i Feliu *et al.* ed. (1992, 106-113). N'he incorporat també l'edició crítica a Valsalobre (1998, 707-714) [I ara a Valsalobre ed. (en premsa).]

47. Cf., esp., els paràgrafs 13-15 (Valsalobre 1998, 711-713). En aquestes ratlles hi ha encara un factor a considerar: una consciència patriòtica que vincula nació i llengua: «perquè escric entre catalans, i a catalans, català» diu. L'apreciació d'aquesta expressió feta a Feliu *et al.* ed. (1992, 20), si més no en el cas d'Eura, la considero inapropiada, per reduccionista: no s'ha d'escriure en català rutinàriament per raons del destinatari dels textos, sinó que, en el cas d'Eura, hi ha, sens dubte, la consciència que acabo d'esmentar. Nombroses actuacions seves, exposades al llarg d'aquest paper, ho confirmen.

48. Veg. la nota 9.

diu a la *Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català* i posa l'exemple de la *Corònica* de Pujades.⁴⁹

Però, tornem al poema. Quan va ser redactat aquest text tan interessant? És un text *intern* o *extern*? Jordi Rubió va aventurar que «Les Muses Catalanes» alludia a «un grup de poetes catalans» que tindrien la pretensió «d'ésser admesos a l'Acadèmia barcelonina». Entenia, doncs, les «Muses» com a individus, *poetes catalans*, no pas com a *literatura* (o *poesia*) en *llengua catalana*. «¿És que alguna vegada va tancar les portes als poetes en català?», es preguntava (Rubió 1958 [1986, 140]). Seguint Rubió, Antoni Comas relacionava el poema amb una pretesa promoció d'aspirants a acadèmic, i, per tant, considerava també que el text era escrit fora de l'àmbit corporatiu.⁵⁰ De tal grup, o de tal promoció, però, no en tenim cap mena de notícia. En un altre lloc, i en contradicció amb el que afirmava anteriorment, Antoni Comas comentava la possibilitat que el poema fos un «mer joc, amb matisos irònics, qui sap si d'un tema donat, com tants i tants es troben entre la poesia circumstancial que s'escriu a l'Acadèmia durant aquest període»; amb tot, no descartava que «l'autor exigís, a la institució, una posició més clara, més

49. *Controvèrsia* cap. 9 § 38. Interessa remarcar que Eura, com molts altres apologistes, no denuncia mai cap mena de repressió lingüística per part de cap institució, ni fa al·lusió a cap acte de resistència contra cap persecució política, naturalment perquè aquestes no existien, malgrat que és un fantasma que s'hi ha volgut veure algunes vegades. No, la situació de diglòssia és causa del comportament social dels catalans mateixos, dels seus usos lingüístics (veg. sobre això, Moral & Rius 1989 i Prats 1995). Més concretament de les seves capes cultes. Una altra cosa serà analitzar per què es dona aquesta actitud i saber-la avaluar sense anacronismes, des d'una perspectiva completament diversa de la d'avui dia. De fet, Rubió (1958 [1986, 21 ss.]) ja havia constatat la ínfima proporció de la producció catalana enfront de la castellana i llatina en totes les col·leccions literàries relatives a efemèrides ben abans de la Nova Planta. En general, totes les referències que podem llegir en textos del XVIII-principi del XIX (Galiana, Reixac, Ballot...) consideren que el desafecte a la llengua pròpia és un afer dels catalans mateixos, fins a arribar a provocar estupor en Francesc Cors al 1757. També a la *Controvèrsia* les acusacions van dirigides contra els naturals per l'abandó i fins la prohibició de l'ús de l'idioma nadiu. L'actitud reivindicativa de l'ús del català en els registres cultes i de prestigi és, justament, un tret que el vincula més encara a la cultura barroca del país, a la mentalitat prebèl·lica: anys a venir, la dicotomia català/llengua popular i castellà/llengua de cultura es consolidarà (Prats 1995, *pàssim*, esp. p. 31). A més dels comentaris que el text ha suggerit als estudiosos que s'hi han referit, darrerament «Les Muses Catalanes» ha estat esmentat per Modest Prats en tractar la qüestió de l'ús de la llengua catalana en el clos acadèmic: Agustí Eura «reclama la presència de la llengua catalana en les sessions de l'Acadèmia d'on era i va ser pràcticament absent» (Prats 1995, 51).

50. «Qui sap si es tractava d'una promoció jove que pressionava per entrar-hi» (Comas 1972 [1985, V, 117]).

definida, respecte de la llengua i del seu conreu literari» (Comas 1972 [1985, VI, 336]). Donava per fet, ara, que el poema va ser redactat quan Eura ja era membre de l'Acadèmia. El fet que el text es conservés —si més no al 1806 encara hi era, com he dit més amunt— entre els papers de l'Acadèmia reforça aquesta hipòtesi, malgrat l'absència absoluta de notícia a les actes i encàrrecs d'assumptes.

A la vista del text és possible d'arriscar alguna altra suposició. El poema només s'entén com a resposta a una situació en què el català és absent de l'Acadèmia. Va ser-ne mai proscrit? Sabem que la llengua catalana mai no hi va ser del tot absent com a llengua literària (veg. el treball d'Albert Rossich en aquest mateix número). És cert que, com a llengua escrita, es mantenia en un nivell ínfim en relació amb el castellà; per sota inclús del llatí. Però *sempre* hi va ser present. Només conec una dada que podria ser relacionada amb una possible proscripció del català: l'acord pres el 18 d'abril de 1731 sobre el castellà com a llengua d'ús en l'àmbit acadèmic (veg. la nota 13). Admetem per un moment que Eura va compondre «Les Muses Catalanes» instigat pel coneixement d'aquell acord. L'escrivia, doncs, des de fora. El poema degué ser difós entre els companys de convent, algun d'ells acadèmic. Per tal com el dels agustins era l'orde religiós més representat a l'Acadèmia i pel fet de ser Eura aleshores prior del convent barceloní, és fàcil admetre que el text degué arribar a la institució, on potser va ser copiat i comentat —per on s'explica la presència d'un testimoni del poema a la institució. Potser fins i tot va tenir la virtut de desactivar en la pràctica⁵¹ l'acord contra el qual l'autor va agafar la ploma. No és pas una cabòria gratuïta: Rossich ha fet notar com les composicions en català són, paradoxalment, més abundants a partir d'aquell acord que no pas abans. Potser per tota aquesta agitació el 30 de juny del mateix any de 1731 l'acadèmic Pere Serra Postius alludia a Eura com a «apassionadíssim a nostre idioma» en una carta al col·lega Antoni de Bastero (veg. més avall). Si això fos així, ¿«Les Muses Catalanes» i el pretès enrenou que va generar van jugar cap paper a favor de la proposta d'admissió d'Eura a l'Acadèmia? Ho dubto. Considerar raó suficient un text com aquell, jocós tot i que combatiu, com per admetre algú com a membre seria atorgar-li una importància hiperbòlica. Com he dit abans, tenia 'mèrits' previs suficients com per ser-hi admès, un cop exhaurís el període prioral.

51. No tenim constància de cap derogació oficial i explícita.

Hi ha, finalment, una qüestió que no ens pot passar per ull. Del conjunt de la poesia conservada i atribuïda sense dubtes a Eura, un total d'onze poemes estan relacionats amb l'activitat acadèmica. En la seva major part són encàrrecs concrets fets en sessions acadèmiques, proposicions d'assumpes dels quals tenim ben documentades les circumstàncies; els hem vistos en apartats anteriors. Doncs bé; només tres d'aquests onze són escrits en català; la resta, vuit, són redactats en llengua castellana. És cert que es poden fer unes precisions que matisen aquestes dades numèriques. Els poemes catalans són més solemnes i responen a un propòsit més ambiciós; els castellans, en canvi, són més circumstancials, en general. Dels vuit en castellà, hem de descomptar-ne els dos que van ser compostos per al certamen poètic convocat pel capítol de la catedral de Salamanca per tal de celebrar l'acabament de la construcció d'aquella església. Finalment, els poemes acadèmics en català sumen un nombre de versos força més considerable que els castellans; de fet, si comptem el nombre de versos de les composicions, la relació s'inverteix: 956 versos catalans i 332 versos castellans —quatre dels sis poemes castellans presos en consideració són sonets.⁵²

Podem afegir encara alguna consideració cronològica al voltant de la llengua en què compona els poemes 'acadèmics': a banda del poema «Les Muses Catalanes», sense datar, els altres textos redactats en català (la versió parafràstica de la primera *Lamentació* de Jeremies i el romanç «A Cristo crucificat»,⁵³ més el que tracta sobre Simeó, no conservat), són de 1733 i 1734.⁵⁴ El primer poema en llengua castellana de què tinc notícia és de novembre de 1732 («A la riña de Jacob y Esaú...», ja esmentat), ben poc després d'haver entrat a l'Acadèmia; la resta són redactats a partir de desembre de 1734, quan Eura ja era a Madrid.⁵⁵ Convé que posem aquesta cronologia dels poemes acadèmics en relació amb una qüestió cabdal: quina llengua havia usat Eura en les composicions poètiques abans d'entrar en la corporació? Els poemes més impor-

52. Recordem que em refereixo a versos *conservats*, perquè n'hi ha de perduts, en català i en castellà.

53. Núms. 5 i 6 de la meva edició.

54. Per ser exactes, els dos primers pertanyen a les acadèmies de Passió de 1733 i 1734, respectivament; el poema en lïres catalanes sobre Simeó el llegia el 3 de febrer de 1733.

55. Les dates són: desembre 1734 (núm. 27 de la meva edició), acadèmies de Passió de 1736 (núms. 28, 29 i 30) i de 1737 (núm. 31). Recordem encara el poema no conservat «Testamento de Carnestolendas», encarregat al febrer de 1734.

tants, anteriors a 1732, són en llengua catalana. Els tres poemes castellans de datació més primerenca, anteriors a 1732, estan lligats a una circumstància que en justifica la llengua triada (impremta, destinatari, etc.). Tots els altres poemes en llengua castellana són posteriors a 1732 i estan relacionats amb l'Acadèmia. Notem que alhora que augmenta considerablement el nombre de textos seus en llengua castellana, minva dràsticament el de textos en llengua catalana. En relació a l'Acadèmia només en tenim tres, un d'ells «Les Muses Catalanes», on, justament, reclama l'ús i protecció de la llengua catalana en les activitats literàries acadèmiques. Tot plegat ens aboca a una conclusió que sembla òbvia: l'Acadèmia juga un paper castellanitzador que no podem menystenir.⁵⁶

No n'és l'únic cas. El testimoni d'Antoni de Bastero tendeix a confirmar la hipòtesi: si fins aleshores havia fet servir la llengua catalana en els apunts de treball i en la redacció de la *Gramàtica italiana*, usa el castellà en la redacció de la *Història de la llengua catalana*, represa sota l'aixopluc acadèmic. Per a Francesc Feliu, estudis de la tasca filològica de Bastero, aquest canvi ve condicionat per la vinculació a l'Acadèmia de Barcelona (Feliu 1996, 311-312).

Recapitem. Potser sí que, com deia Antoni Comas, «Les Muses Catalanes» eren més aviat una brometa de sessió acadèmica que no pas un text combatiu. Potser sí. Però el retret hi és (vv. 21-23; fixem-nos-hi: «en nostra pròpia casa»). Així com l'oferiment celestíesc d'aquest frare agustí, mitjancer humil de les muses catalanes. Sigui com sigui, el text segurament no tindria més transcendència així, aïllat. Però «Les Muses Catalanes» demana de ser situat al costat d'altres actuacions d'Eura en la mateixa direcció: el conreu de la poesia en català a l'Acadèmia, els altres projectes de reivindicació lingüística (la *Controvèrsia* i el pròleg a la col·lecció de poesies religioses), la crida a les muses catalanes cap a la poesia 'major', els poemes «patriòtics» –veg. més avall–, la redacció del *Tractat de la poesia catalana*, etc. Abans de la Renaixença, ¿quines són les primeres propostes de restauració literària culta en llengua catalana que coneixem? N'hi ha tres de ben explícites, una per a cada 'gènere' literari: Fontanella per al teatre, Romeguera per a la prosa i Eura per a la poesia. En aquest darrer, la reivindicació és potenciada tant per la dignificació mítica del català a través de textos com la *Controvèrsia* com per la reivindicació de les capacitats poètiques del català en el pròleg esmentat,

56. L'estudi de l'activitat de l'Acadèmia en aquesta època que he reclamat a la nota 2 haurà de confirmar o desmentir aquestes apreciacions.

tant per l'allegat de «Les Muses Catalanes» com per la reglamentació que en fa el *Tractat de la poesia catalana*.⁵⁷ De fet, bona part de la seva poesia té un alè i una ambició poc comunes a l'època: no són els seus poemes breus i circumstancials, jocosos i banals —que també en té—, sinó sobretot llargs poemes de tremp emfàtic i voluntat culta, tant quan tracta temes religiosos o epicoreligiosos com quan versiona autors clàssics com Ovidi. No en fa prou amb els versos satírics i ocasionals, sinó que assumeix el repte d'empreses de llarg abast. Feta la 'demostració' d'igualtat entre català i castellà via babèlica (a l'apologia), farà la reivindicació més abrindada per a l'ús culte de la llengua catalana aplicada a l'objecte més elevat que podia ser considerat: la poesia sacra. Ho dirà en alguna ocasió: l'acreixement màxim d'una llengua es fa per via de l'«escriptura» sobre el tema de major vàlua, el tema religiós.⁵⁸ I no per raons pastorals o devotes, com tants tractats i exercicis del cristià n'hi havia i n'hi va haver encara, sinó per raons artístiques, poètiques.

Tanmateix, no hem de cenyir aquesta reivindicació a l'àmbit estricte de la poesia culta. Fa un instant hem llegit que Eura deia «que deurien tots los autors catalans escriure les *obres memorables* en llengua catalana», i en afirmar-ho es refereix a obres de tota mena. D'altra banda, quan escriurà apolo-gètica catòlica, on polemitzarà amb obres no hispàniques, per raons de gènere (tractat dens i escolàstic, en prosa, sobre matèria teològica i moral) i de difusió no tindrà cap dubte, ni, al capdavant, cap possibilitat de tria: el llatí i prou.

DESPRÉS QUE «MARTE TENÍA SUFFOCADA A MINERVA»: UN PROGRAMA COLLECTIU DE RECUPERACIÓ DE LA CULTURA CATALANA?

Som encara en l'home. I n'observem només la minúscula i fugaç activitat acadèmica que va desplaçar. Però ja hem destriat alguna espurna de la volun-

57. Fixem-nos que es tracta bàsicament d'obres d'incidència ideològica, però també pràctica, d'incitació a la feina: Eura mateix en seria l'exemple palmari.

58. Un índex de la consideració de 'superioritat' que per Eura devia tenir la poesia religiosa sobre tota altra manifestació literària es palesa en una anotació d'un florilegi personal i autògraf (Arxiu RABLB, ms. 3-I-17, p. 484, s.v. «Letras humanas»): «En la gran casa de Abraam que es la Iglesia, quiere Dios que no sólo haya fruto de bendición de Sara, esto es la erudición sacra, sino también de la esclava Agar, que es la erudición profana [...]. La ciencia humana debe ser Agar, esclava que sirva a Sara, la divina; esto es, tomar el panal del león muerto, como Sansón, porque no es servir a sus errores, sino servirse de ellos.»

tat d'exercir una certa influència en l'entorn cultural. Si més no en el més immediat. Eixemplem ara el camp de visió, enquadrem un territori més ampli al voltant de l'home, observem-lo en un context on podrem espiar com interacciona amb certs personatges veïns.

Molt illustre senyor.

Amich y senyor, me só alegrat a l'oïr la aprovació de nostre empresa, ço és de treballar un Arte poètica catalana, y no dupto que axí en ella com [en] la Història de nostra pàtria o país pot V.I^a. subministrar molt. Lo primer tinch per més dable se lògría que lo segon, perquè aquest se à tractat fer dos o tres vegadas en nostre Acadèmia y al cap dos dias se és desvenescut, per causa de la antiquíssima tatxa de nostre nació, vull dir, per la desunió. [...] Lo primer treball lo ha emprès lo autor del tractat [=Controvèrsia] comunicat estos dias a V.I^a., que és lo pare prior de Sant Agustí, fra Agustí Eures, apassionadíssim a nostre idioma, que à seguit la Itàlia y Roma com V.I^a., però li faltan llibres y materials. Li participaré lo que V.I^a. me escriu, y ab la certitut de ser V.I^a. boníssim panicà, li daré esperanças de que nos ajudarà y farà molts dels exemplar [sic] me apuntà, puig sols V.I^a. o pot fer entre tots los catalans.⁵⁹

El fragment pertany a una carta de Pere Serra i Postius a Antoni de Bastero, datada al 30 de juny de 1731. La va donar a conèixer Modest Prats (1974, 32-33).⁶⁰ Justament és el document que va permetre atribuir definitivament la *Controvèrsia* a Eura.

D'Agustí Eura destaca —i potser és l'únic cas que conec en aquesta època— el vessant de l'afició a «nostre idioma». No ho afirmo pas jo; ho acaba de dir Serra i Postius: «apassionadíssim», per ser exactes. I Serra no s'ho inventava: n'hem vist algunes mostres, d'aquesta passió.

En el fragment es fa al·lusió a diversos projectes. Per exemple, Serra s'alegra de l'aprovació de Bastero sobre diverses empreses 'nostres': l'art poètica catalana, és a dir el *Tractat de la poesia catalana* que Eura ja havia encetat, i una «Història de nostra pàtria o país», projecte aquest darrer que diu que ha estat encetat diverses vegades i no acaba de reeixir mai, «per causa de la

59. Els fragments en cursiva són subratllats de l'original.

60. Agraïxo a Francesc Feliu que m'hagi passat una transcripció revisada i més àmplia del text d'aquesta carta (ara publicada a Feliu 1996, 709-711). Hi he fet alguna modificació, anecdòtica, després de revisar-la amb l'original.

antiquíssima tatxa de nostre nació, vull dir, per la desunió». ¿Som davant d'una mena de 'programa' col·lectiu de recuperació de l'ús del català i de la cultura i la història catalanes en general? Potser parlar de 'programa', inclús així, entre cometes, és excessiu i fins distorsionador. Tanmateix, no es pot negar que tenim al davant unes quantes iniciatives restauradores i d'estudi al voltant de la llengua, la literatura i la tradició historicocultural catalanes. N'hi deu haver més que ara no puc recordar; però una cosa resulta manifesta: aquests tres personatges –i segurament d'altres– estaven vinculats, més o menys vinculats.⁶¹

Per començar, els uneix l'austrofilia. Les simpaties polítiques de Bastero i Serra són conegudes.⁶² Les d'Eura no tant. Heus-ne aquí alguns apunts. Són austriacistes dues dècimes 'patriòtiques' que molt probablement formen part d'un conjunt d'activitats clandestines d'aquesta orientació desplegades al 1715.⁶³ També s'hi ha vist aquesta inclinació en un sermó sobre la Mare de

61. Sobre Antoni de Bastero hi ha força bibliografia ben coneguda i Francesc Feliu hi fa una aportació decisiva amb la seva tesi doctoral sobre la *Història de la llengua catalana* del canonge de Girona. Serra i Postius incidirà en l'àmbit més eteri, però no menys eficaç, de l'hagiografia del país, una mena de «nacionalisme religiós», d'altra banda ben arrelat en la tradició historiogràfica catalana moderna (Onofre Manescal, Antoni Vicent Domènec, Narcís Camós, potser Josep Elies Estrugós...). Però també, no hem d'oblidar-ho, incidirà en l'activitat historiogràfica sobre el Principat. No cal dir que, malgrat que la figura de Serra potser mereix una monografia aprofundida (especialment per la seva relació amb la cultura i els homes del seu temps), ha tingut força sort bibliogràficament parlant (veg., p.e., els treballs de Perés 1929, Duran 1955, Madurell 1957 i 1975, Brown 1989b, Betrán *et al.* 1990 i 1992, Bramon 1994 i Tres 1997). No ha estat aquest el cas de fra Eurà, molt més important si més no en l'àmbit de la literatura en català.

62. Per al cas de Bastero, només s'han de consultar les notícies biogràfiques recollides en els treballs de Francesc Feliu (esp. Feliu 1998; cf., en canvi, «l'apassionat felipista» Baltasar de Bastero, germà seu: Bonet 1984, 43 n. 14); per al de Serra, veg. Betrán *et al.* (1992, 319-320), treball que, a parer meu, a més de ser excessivament benèvol –per no dir una altra cosa– en situar Serra en el corrent del criticisme històric (veg. Duran 1955, esp. 256-257, i Mestre 1979, 603-604, on es contraposen la credulitat sense fonament documental d'un seglar com Serra i els dubtes sobre casos similars que mostren religiosos de la mateixa època; veg. també Grau 1996, 173-175), mostra un coneixement superficial de la historiografia moderna catalana i té alguna llacuna bibliogràfica sobre l'autor que estudia. Potser més desafortunada i tot és la consideració de «preil·lustrat» (!) que li atorga Joan Tres (1997).

63. Concretament un «diàleg de pasquins», amb mots de Ferran Soldevila (1963, 1190), arran «de l'ensorrament d'una part de les presons públiques –la torre de la plaça de l'Àngel– el 10 de gener de 1715», on se'n feia una lectura simbòlica i s'establia el paralelisme entre 'presó' i 'Catalunya sormesa'. Ernest Lluch (1996, 55) va fer esment de l'episodi, tot situant-lo en una línia de resistències austriacistes. Veg. altres mostres de resistència i activitats antiborbòniques a Torras (1996, 54). Les dècimes en qüestió són els poemes núms. 16 i 17 de la meua edició [Valsalobre ed. (en premsa)].

Déu de Montserrat predicat a Madrid al 1734, potser inscrit en una 'campanya' austriacista que es desplega entre 1734 i 1736, segons que explica Ernest Lluch (1996, 57-81).⁶⁴ No acabo de descartar, finalment, que la versió catalana de la *Lamentació* de Jeremies –ja esmentada– proposi una imatge simbòlica de sotmetiment i, per tant, admeti una lectura «política».⁶⁵ De fet, l'Acadèmia com a conjunt, per tal com en gran part era continuadora de la Desconfiada (Comas 1972 [1985, IV, 105-106]) i Rossich en aquest mateix número, devia tenir un perfil austròfil accentuat. La referència a l'actitud belligerant de la borbònica Reial Audiència de Catalunya que hem llegit a la instrucció secreta adreçada a Eura quan aquest era a Madrid ho confirma.

A banda de la coincidència en les filies polítiques, sabem que van mantenir col·laboracions intel·lectuals. Un exemple d'aquesta vinculació apareix a la darrera frase transcrita de la carta de Serra a Bastero. Li ho explica en relació a l'art poètica 'empresa' per Eura, és a dir, que Bastero s'havia ofert a col·laborar en la redacció de l'obra –que Serra fa també seva: «nos ajudarà», aportant-hi *exemples*– d'autors medievals, imagino–, pel fet que a Eura «li faltan llibres y materials». Per l'esborrany autògraf del *Tractat* que conservem no sembla que la col·laboració de Bastero arribés a dur-se a terme. A més, el projecte va quedar interromput, sens dubte per la marxa d'Eura cap a Madrid al 1734.⁶⁶ És sobretot per col·laboracions com aquestes que he des-

64. Segons aquest historiador, la devoció montserratina era una devoció austriacista (Lluch 1996, 18 i 104). El sermó d'Eura s'insereix en una sèrie de sermons consagrats a la «nación catalana» que resideix a Madrid. D'aquests, van ser-ne publicats tres dedicats a la Mare de Déu de Montserrat (1735, 1747 i 1768), un a santa Eulàlia (1790) i un, per als aragonesos, a la Mare de Déu del Pilar (1786). El primer és el d'Eura; el segon, de Nicolau Cerdà, company de convent d'Eura a Barcelona. L'Hospital de la Corona d'Aragó a Madrid, on Eura va fer la prèdica, constituïa un lloc d'agrupació i d'ajuda mútua dels catalans residents a la capital (veg. Lluch 1996, 100-107).

65. El lament per la destrucció i captivitat de Jerusalem com a imatge simbòlica de sotmetiment i divisió civil té una llarga tradició a occident, abans i després d'Eura: entre nosaltres ja és usat per Turmeda; al Vuitcents és famós el cas de Verdi i el seu *Nabuco*, al·lusiú a l'opressió política a l'Itàlia del seu temps. Conec testimonis portuguesos del xv sobre el tema, usats en conflictes bèl·lics amb la Corona de Castella. I al nostre país la identificació entre Catalunya i Israel no és gens insòlita: p.e., en Onofre Manescal i en la literatura millenarista estudiada per Eulàlia Duran.

66. En tot cas, no crec que a Eura li servís de gaire la col·laboració de Bastero «aportant els exemples d'autors provençals o catalans antics que ell coneixia tant bé» (Feliu 1996, 58; ara també a Feliu ed. 1997, 15 n. 12) a una part, no arribada a redactar, sobre estrofisme i gèneres poètics, pel fet que no es tractava d'una 'història literària' ni d'un opuscle erudit sinó que pretenia ser una preceptiva per fer poesia 'moderna', d'ús per al *present*.

tacat aquests homes com a conjunt i que he gosat parlar de «programa». Si no vaig errat, seria el primer, després de la guerra de Successió, és a dir, després que «Marte tenia suffocada [*sic*] a Minerva», frase que figura a l'epígraf que encapçala aquest apartat, atribuïda al marquès de Risbourg, segons sembla delerós «de ver como se desempeñavan los ingenios cathalanes después de tanto tiempo»,⁶⁷ el temps de l'activitat intel·lectual interrompuda per la contesa bèl·lica.

Hi ha d'altres actuacions que podríem situar en la línia de recuperació cultural alludida: el treball filològic de Bastero i més concretament la *Crusca* o la *Història de la llengua catalana*, és un dels exemples més vistosos. El fet és que en el període que va del final de la guerra fins als anys 1735-1740 hi una colla d'erudits i literats catalans, amics o coneguts, pertanyents tots ells al cercle de l'Acadèmia de Barcelona, alguns aspectes de l'obra dels quals té una significativa vessant politicocultural compromesa amb l'exaltació d'un o altre àmbit relatiu a la nació catalana, d'una manera més o menys científica, d'una manera més o menys entusiasta. Com fer casar aquestes observacions amb la sospita de castellanització literària creixent en el si de l'Acadèmia és qüestió llarga que no em pertoca de tractar aquí; en tot cas, segurament no hi ha cap contradicció —al Setcents— en això, i el castellà comença a agafar la gran embranzida cap a la diglòssia vuitcentista. No ens hi emboliquem, ara.

Bé: a la colla hi ha gent com Antoni de Bastero, Pere Serra i Postius, Benet de Sala i Cella, Ramon de Dalmases, Manuel Marià Ribera, etc. Repàssem aquests noms: qui més qui menys té un passat austriacista. L'Acadèmia sembla que pren un aire de plataforma d'actuació d'erudits i literats amb aquesta afinitat política. O si més no n'esdevé el lloc de convergència. L'absència de jesuïtes no deu ser aliena al decantament austròfil. Com recorda Francesc Tort (1967, 42), entre els membres de l'Acadèmia de Barcelona hi ha nombrosos agustins i dominics, però cap jesuïta; són coneguts els enfrontaments i polèmiques entre l'orde agustinà i la Companyia de Jesús, més que més al segle XVIII, i, segurament, és aquesta dada la que fa que Tort sospiti a l'Acadèmia «un sabor antijesuïta». Però potser podem anar més enllà i situar-la enfront de les institucions culturals establertes per la monarquia, tant perquè és continuació més o menys natural d'una tertúlia fervorosament

67. Arxiu RALB, lligall I-III-1, carpeta «II. Actas. De 1729 a 1735». Anotació corresponent a l'1 de setembre de 1729.

austriacista, l'Acadèmia Desconfiada, com per la seva fundació i funcionament autònoms. Una institució 'alternativa' d'aquestes característiques tenia tots els números per acollir elements més o menys dissidents amb l'establishment borbònic i ser utilitzada també per dur a terme projectes igualment 'alternatius'. Els jesuïtes en devien quedar proscrits. La dada no és banal: la Companyia de Jesús mantenia aleshores una implicació vigorosa amb el poder borbònic.⁶⁸

El fet cert és que entre ells hi ha projectes compartits (Feliu 1996, 83) i amb ells hi ha també Agustí Eura. Francesc Feliu ens explica que el contacte amb les activitats d'aquest cercle d'intellectuals catalans devia ser el que havia portat Bastero —un cop havia pogut tornar de Roma— cap a la redacció de la seva *Història de la llengua catalana* (Feliu 1996, 310-311). Aquests homes i la seva activitat són els qui omplen de remors el silenci dels primers decennis del Setcents de què parlava Rubió i Balaguer. «¿S'interrompé totalment aquella continuïtat dels corrents literaris de la centúria anterior?» es preguntava a continuació (Rubió 1958 [1986, 15]). Potser sí que es va estroncar, però només va ser un parèntesi. En tot cas, poc després de la guerra, la generació que l'havia viscuda reprèn la continuïtat cultural del segle XVII amb empena i entusiasme, i amb encert divers.

A la vista de tot aquest conjunt d'activitats de diversos erudits al voltant de la llengua i les reivindicacions literàries i culturals que li són a l'entorn entre les dècades segona i tercera del segle XVIII, penso que s'han de matisar afirmacions excessivament contundents, a parer meu, en el sentit que «la cultura catalana hagué d'esperar [després de 1714] segle i mig per recuperar una renovada embranzida intel·lectual» (Brown & Melchor 1995, 8). Ben segur que tots recordem altres moments entre 1714 i 1859 que relativitzen igualment la imatge de desert intel·lectual de la cultura catalana que hi ha implícita en aquesta afirmació.

Certament, l'activisme cultural d'aquests anys no va ser res de l'altre món —Bastero a part. En tot cas, hem de tenir clar quin era el punt de partida, l'humus cultural del moment. Haurem de convenir que aquesta generació

68. Recordem també el menyspreu mutu entre aquesta institució i la Universitat de Cervera, dominada pels jesuïtes. El 'sabor antijesuïta' de l'Acadèmia de 1729 a 1751 contrasta notablement amb el fet que els nobles que formaven l'Acadèmia Desconfiada eren en la seva majoria exdeixebles del col·legi de Cordelles i que en les seves sessions intervenien sovint alumnes de dita institució (Riquer 1955, 276).

postbèl·lica s'havia format en el que sens dubte podem considerar un segment històric sensiblement paupèrrim de la cultura catalana: exhaurida la literatura barroca, quan l'ensenyament universitari mostra perfils molt deprimits,⁶⁹ en uns moments especialment convulsos de la història del país (amb els moments culminants de la guerra dels Nou anys, de 1689 a 1697, i, òbviament, l'episodi de la guerra de Successió) amb resultats nefastos per a Catalunya.

La cultura catalana de l'època es trobava més inserida que mai en la general espanyola: l'influx d'una cultura esbravada com la general hispànica del moment sobre una de provinciana i depenent com la catalana havia de ser per força negatiu.⁷⁰ Tot i així, al Principat les perspectives eren més falague-

69. És un fet que —arreu de la península— les novetats científiques i filosòfiques en general no circulaven per les aules sinó en acadèmies particulars i altres cenacles alternatius. Veg., però, les precisions de Rossich (1979, *5-18) quant a les universitats catalanes de l'època barroca prebèl·lica.

70. Els anys de formació intel·lectual de fra Eura coincideixen amb el període de més baix nivell cultural a la península ibèrica, Principat inclòs. Només s'han de llegir les pàgines que Domínguez Ortiz dedica a analitzar «El ambiente intelectual en la primera mitad del siglo» divuit per adonar-se que els temps culturals de l'inici de la monarquia borbònica eren més aviat magres (Domínguez 1976, 104-116). De tota manera, fer afirmacions sobre la cultura de la primera meitat del Setcents, no solament pel que fa al Principat sinó fins i tot a nivell hispànic, és encara arriscat. Que la primera meitat del XVIII és un període poc estudiat quant a la història cultural és fàcilment comprovable fent un cop d'ull a qualsevol bibliografia sobre el conjunt del segle: en la seva gran majoria, i en tots els casos quan es tracta d'obres fonamentals, s'analitza la segona meitat del segle. Fins al punt que quan es parla de cultura del segle XVIII s'associa mecànicament a l'època dels regnats de Carles III i els seus successors. Les poques vegades que es tracta d'aspectes culturals de la primera meitat és per analitzar i posar de relleu les figures precursors que, per dir-ho d'alguna manera, avancen trets del que serà el desplegament cultural de la segona meitat a la península: Martí, Feijoo, Maians... Una de les poques excepcions en aquest enfocament de l'estudi de la cultura hispànica setcentista són els treballs de Giovanni Stiffoni. Enmig d'un panorama aliè als corrents culturals europeus, hi detecta algunes llums, molts tènues i isolades, bàsicament en el terreny científicomèdic, que marquen un moment d'una certa transició (Stiffoni 1988). Transició sí, però partint del punt d'inflexió més baix. No fa pas gaire ha aparegut *La mentalidad ilustrada* (Sánchez-Blanco 1999), un estudi que analitza la qüestió des del canvi de dinastia fins a la primera dècada del regnat de Carles III; per la perspectiva polèmica que adopta l'autor enfront dels 'dogmes' més ben assentats en la historiografia del període (p.e., la identificació il·lustració=regnat de Carles III), convindrà que estiguem atents a les repercussions d'aquest llibre en l'àmbit hispànic (i en el nostre, esp. en el valencià, per la visió que ofereix sobre Maians, completament diversa de l'habitual). Sempre és sa de ventilar una habitació on fa temps que no s'obren les finestres; no em sé estar de dir, però, que potser Sánchez-Blanco combat un 'dogmatisme' amb un altre de signe contrari: borbònic i austriacista són, per a ell, mots sistemàticament intercanviables per il·lustració (o reforma) i carcúndia, respectivament; i potser peca d'entusiasta en admetre una «auténtica Ilustración en España» (p. 122) a l'inici del regnat de Ferran VI. És clar que sempre hi ha el problema de què entenem per *il·lustració*.

res pel fet que s'iniciava el ressorgiment econòmic modern i s'avançava en les directrius economicoculturals traçades en l'obra de Narcís Feliu de la Penya. El conflicte dinàstic, la guerra de Successió i les seves conseqüències, van significar una aturada brusca dels avenços culturals i científics embrionaris. No tinc prou elements per afirmar-ho plenament, però fa la impressió que la recuperació dels (baixos) nivells de finals del segle anterior es produeix aviat, a finals de la dècada segona i, sobretot, en els anys trenta, punt de partida per a una represa futura. La creació de l'Acadèmia de Barcelona en seria un signe. Aquests són els anys de vigorosa –tot i que, hem d'acceptar-ho, més voluntarista que no pas sòlida– activitat, o millor activisme, cultural de gent com Eura. Per tal com es tracta d'homes que encara pertanyen mentalment al règim foral de Carles II, al període anterior a la Nova Planta, homes que han conegut l'anorreament institucional català, l'activisme cultural es barreja amb plantejaments de recuperació cultural identitària. Potser només de manera més o menys vaga, boirosa.

No cal dir que aquestes afirmacions són merament hipotètiques, que, com he dit més amunt, els historiadors de la nostra cultura les confirmaran, precisaran o rebatran. Perquè, ¿què en sabem, de la història intel·lectual del Principat entre 1714 i 1750? Què se sabia i –sobretot– què s'assumia aleshores de Feijoo i la seva obra?⁷¹ I de Bacon, Descartes, Gassendi, etc.? I de la teoria heliocèntrica copernicana o de Newton? I de l'empirisme, l'atomisme i l'«escepticisme» científics? Enfront dels galenistes «llatins» que senyorejaven a les facultats, hi havia partidaris de l'empirisme mèdic –anatomista i químic– abans del Col·legi de Cirurgia? En definitiva: hi ha 'novatores', a

71. Sabem que Feijoo era conegut a la dècada dels trenta, com a mínim. Sense anar més lluny: Eura l'esmenta al *Tractat de la poesia catalana*. És cert que hi compareix molt col·lateralment, com a exemple de mot que pot ser considerat bisíllab a efectes de còmput mètric (per sinèresi), però això no treu que aquest mot és difícil que Eura el conegués si no era per la difusió del *Teatro crítico*. (Aquesta dada servia a Albert Rossich (1979, *24 n. II) per negar la possibilitat que el *Tractat* –d'autoria desconeguda aleshores– fos redactat a final del segle XVII, com suggeria Jordi Rubió.) Diguem de passada que, si no vaig molt equivocar, Eura era als antípodes de la mentalitat d'aquell –oh paradoxalment orensà. De tota manera, l'aparició al *Tractat* dona de fe d'un cert coneixement, si més no del nom, als anys trenta. Alguns anys més tard, Reixac en mostrava la influència a les *Instruccions* i –dada més rellevant– difonia l'obra de l'il·lustrat gallec entre els seus deixebles en un lloc tan remot com Ollers: al 1754, Gregori Soler començava un compendi del *Teatro crítico universal* en català, «molt útil per desterrar errors comuns» (ms. 135 de la Biblioteca del Seminari de Girona) (veg. Prats 1976 i Marquès & Rossich ed. 1981, LIII).

Catalunya? O, per dir-ho en termes més neutres: què sabem de la introducció i circulació de les novetats culturals europees a la Catalunya de final del Siscent i primers decennis del Setcent?

També entre nosaltres els estudiosos s'han centrat prioritàriament en la segona meitat del segle. Les exposicions panoràmiques sobre la cultura del segle que ha ofert la bibliografia més recent poca cosa aporten al coneixement de la primera meitat.⁷² Novament, cultura del segle XVIII equival a cultura en relació a l'illuminisme, és a dir, a cultura de final del 700. A banda d'erudits com Bastero, ¿quins intel·lectuals catalans són coneguts en el període de Felip V i Ferran VI al Principat? Finestres, la nissaga apotecària i botànica dels Salvador, i poca cosa més. L'àmbit d'estudi dels Salvador tenia poca relació amb els homes de 'lletres' —i no en parlem ja dels també botànics Quer i Minuart, desplaçats a Madrid. El divorci de Finestres i els nuclis culturals barcelonins ha estat posat de manifest en nombroses ocasions. Hi ha encara els casos de Manuel Marià Ribera, Francesc Xavier Garma i els Taverner i d'Ardena, arxivers i erudits, però no sabem gaire res de la seva relació amb els centres culturals dels països, fora que els dos primers van ser membres de l'Acadèmia de Barcelona (ingressats al 1729 i al 1747, respectivament), mentre que els Taverner ja eren morts en entrar la tercera dècada del Setcent. El panorama del País Valencià és radicalment diferent: Tosca, Coratjà (o Corachan), Juan, Martí, Maians, Ximeno, Segura, Piquer, etc., i, en un nivell menys espectacular, Carles Ros. (Si són protoil·lustrats o només restauradors, ara no ve al cas.) Tampoc una institució científica moderna d'aquells anys com l'Acadèmia Militar de Matemàtiques de Barcelona (1720-1803), no la podem considerar gaire arrelada als nuclis culturals catalans: era adreçada sobretot a la formació dels enginyers de l'exèrcit borbònic —en la major part d'origen foraster— destinats a la Catalunya ocupada i la seva irradiació local degué ser mínima. Si més no en aquells anys.⁷³ Als anys 50 i poc després apareixen ja aportacions importants i més sòlides: Baldiri Reixac i Josep Ullastre a pagès, i Josep de Móra, Tomàs Cerdà, Pere Virgili, Antoni de Gimbernat, Mateu Aimeric, Jaume Caresmar, etc. Tot això abans de la dè-

72. Em refereixo als volums que dediquen al segle XVIII la *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, V, d'Enciclopèdia Catalana i la *Història de la Cultura Catalana*, III, d'Edicions 62.

73. Sobre aquesta institució docent reial, veg. Riera (1977) i Capel *et al.* (1988); veg. també Lluh (1996, 126-130).

cada dels anys setanta en què es generalment admès que comencem a entrar en un context cultural nou.

He fet marrada més enllà, potser massa i tot, del que havia promès al títol d'aquest paper. No me'n penedeixo: el període, ben estudiat, promet. Com tots els períodes de la nostra història. Per acabar, reculem cap a final dels anys vint. Hi detectem una represa cultural, tan mancada com es vulgui, però represa al cap i a la fi. Així, tot i amb una formació clarament insuficient, probablement en el període més dejú de la cultura catalana de l'edat moderna, alguns homes d'aquesta generació mostren una voluntat restauradora que hem de remarcar. Hem albirat un esbós de programa col·lectiu per dur a terme aquesta recuperació cultural, per bé que dir-ne *programa* potser és agosarat, excessiu, i serà més prudent, a la vista de les dades, parlar d'un conjunt de persones que prenen un seguit d'iniciatives més o menys connexes de reivindicació i dinamització de la cultura catalana, (generalment a través de l'Acadèmia i amb un pòsit polític que els aglutina: l'austrofilia).⁷⁴ Són gent de formació diversa, sovint més entusiasta que rigorosa. Enmig, Eura va ser l'abanderat més destacat i combatiu d'aquells anys vint-trenta del Setcents per a l'impuls de les lletres catalanes a tots els àmbits i registres cultes.⁷⁵ L'inici ferm del redreçament cultural —en castellà, però— no tindrà lloc ben bé fins a mitjan segle, quan Eura era aïllat a Orense, vell, i havia abandonat de feia molt tota activitat literària, en qual-sevol llengua, abocat completament a les obligacions episcopals i a l'apologia catòlica en llatí.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Aguilar 1991: F. AGUILAR PIÑAL, *Introducción al siglo XVIII* [= R. de la Fuente, ed., *Historia de la Literatura Española*, 25], Gijón, Júcar, 1991.

74. Francesc Feliu em comenta un detall que pot ser motiu de reflexió: probablement el rerefons polític que sosté aquesta represa cultural és el que determina alhora la seva «caducitat», és a dir, la pràcticament nul·la projecció de futur. Són, segurament, les darreres expressions culturals de «l'antic ordre foral».

75. Podríem dir que va reeixir en un cert propòsit d'enaltiment de la llengua, més ideològic que no pas científic —tot s'ha de dir—, vistes les repercussions en les apologies posteriors, però no en el de la crida a l'ús culte.

Anguera ed. 1980: Josep ULLASTRA, *Grammatica cathalana*, ed. crítica de Montserrat Anguera, Barcelona, Bibliograf, 1980.

Ballot 1821: Josep Pau BALLOT, *Gramàtica y apologia de la llengua cathalana*, Barcelona, Imp. Joan Francisco Piferrer, s.d. [1821]. [Ed. facsímil: Barcelona, Alta Fulla, 1987.]

Betrán *et al.* 1990: José Luis BETRÁN, Antonio ESPINO i Lluís Ferran TOLEDANO, «Els miracles a la Catalunya de l'Antic Règim», *L'Avenç*, 137 (1990), 28-35.

Betrán *et al.* 1992: José Luis BETRÁN, Antonio ESPINO i Lluís Ferran TOLEDANO, «Pere Serra i Postius y el criticismo en la Barcelona de la primera mitad del siglo XVIII», *Manuscrits*, 10 (gener 1992), 315-329.

Bonet 1984: Joan BONET i BALTÀ, *L'Església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

Bramon 1994: Dolors BRAMON, «Del Principat estant: dos miracles montserratins sobre el bandolerisme morisc valencià», dins *L'expulsió dels moriscos. Conseqüències en el món islàmic i en el món cristià*, Sant Carles de la Ràpita, 5-9 de desembre de 1990, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (Col·lecció Actes de Congressos, 4), 1994, 253-258.

Brown 1989a: Kenneth BROWN, «El barroc literari català i castellà: contextos, textos i intertextos», dins Albert ROSSICH i August RAFANELL, ed., *El barroc català*, Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987, Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema, 1989, 513-530.

Brown 1989b: Kenneth BROWN, «Encara més sobre Pere Serra i Postius», dins Antoni M. BADIA i MARGARIT i Michel CAMPRUBÍ, ed., *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988), Barcelona, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, 267-289.

Brown 1989c: Kenneth BROWN, «Introducció», dins Francesc TEGELL, *Poema anafòric*, ed. de Kenneth Brown, Barcelona, Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 8), 1989, 5-19.

Brown & Melchor 1995: Kenneth BROWN i Vicent de MELCHOR, *Vida i obra de Joan de Gualbes i Copons*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Pu-

blicacions de l'Abadia de Montserrat (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 45), 1995.

Cahner 1984: Max CAHNER, «Contribució al coneixement de l'ús lingüístic entre els escriptors catalans de la fi del segle XVIII», *EUC*, XXVI [=Estudis de llengua i literatura catalana oferts a R. Aramon i Serra, IV], Barcelona, Curial, 1984, 5-16.

Calamón 1736: José CALAMON DE LA MATA, *Glorias sagradas, aplausos festivos y elogios poeticos en la perfeccion del hermoso magnifico templo de la Santa Iglesia Cathedral de Salamanca, y colocacion de el Augustissimo Sacramento en su nuevo sumptuoso tabernaculo*, Salamanca, Imprenta de la S. Cruz, 1736.

Capel *et al.*, 1988: HORACIO CAPEL, Joan Eugeni SÁNCHEZ i Omar MONCADA, *De Pallas a Minerva. La formación científica y la estructura institucional de los ingenieros militares en el siglo XVIII*, Barcelona, Serbal / CSIC, 1988.

Carbonell 1977: Jordi CARBONELL, «La literatura catalana durant el període de transició del segle XVIII al segle XIX», dins Germà COLON, ed., *Actes del Quart Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Basilea, 22-27 de març de 1976, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1977, 269-313.

Carbonell *et al.* 1980: Antoni CARBONELL, Anton M. ESPADALER, Jordi LLOVET i Antònia TAYADELLA, *Literatura catalana. Dels inicis als nostres dies*, Barcelona, Edhasa, 1980 (2a. ed. corregida i ampliada).

Carreras 1927-1928: Joseph Rafel CARRERAS, «Estudis biogràfics d'alguns benemèrits patricis qui il·lustren aquesta Acadèmia», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XIII (1927-1928), 179-237, 262-306 i 359-384.

Caso 1988: José Miguel CASO GONZÁLEZ, «La literatura del barroquismo al rococó», dins *La época de los primeros borbones*, vol. II: *La cultura española entre el Barroco y la Ilustración (circa 1680-1759)* [=Historia de España. Fundada por Ramón Menéndez Pidal. Dirigida por José María Jover Zamora, tom XXIX], Madrid, Espasa-Calpe, 1988 (2a ed.), 259-310.

Comas 1972: Antoni COMAS, *Història de la literatura catalana*, vol. IV, Espugues de Llobregat, Ariel, 1972. [4a ed., vols. V i VI, Barcelona, Ariel, 1985.]

DA: Real Academia Española, *Diccionario de la lengua castellana, en que se explica su verdadero sentido de las voces, su naturaleza y calidad, con las frases o modos de hablar, los proverbios o refranes y otras cosas convenientes al uso de la lengua*, 6 vols., Madrid, Imprenta de la Real Academia Española, 1726-1739. [Real Academia Española, *Diccionario de Autoridades*, ed. facsímil, 3 vols., Madrid, Gredos, 1979.]

DCVB: Mn. Antoni M.ª ALCOVER i Francesc de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vols., Palma de Mallorca, Moll, 1988.

DECat: Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 vols., Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Caixa de Pensions «La Caixa», 1980-1991.

Domínguez 1976: Antonio DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*, Barcelona, Ariel, 1976.

Duarte & Massip 1991: Carles DUARTE i Àngels MASSIP, *Síntesi d'història de la llengua catalana*, Barcelona, Edicions de la Magrana (L'Esparver Llegrir, 2), 1991. [La 1a ed. és de 1981; aquesta és corregida i augmentada.]

Duran 1955: Félix DURÁN CAÑAMERAS, «Tradiciones sobre la devoción a los ángeles. Notas sobre la intervención angélica en la vida religiosa de Cataluña recogidas en la obra de Serra y Postius "Prodigios y finezas de los Santos Ángeles"», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXVIII (1955), 255-264.

Egido 1990: Aurora EGIDO, *Fronteras de la poética en el Barroco*, Barcelona, Crítica, 1990.

Faura 1977: Neus FAURA, «L'Apologia del idioma cathalà, d'Ignasi Ferreres», *Anuario de Filología*, III (1977), 456-507.

Feliu 1996: Francesc FELIU, *L'obra filològica d'Antoni de Bastero i Lledó. Edició de la Història de la llengua catalana*, tesi doctoral dirigida per Josep M. Nadal, Girona, Universitat de Girona, 1996.

Feliu 1998: Francesc FELIU i TORRENT, «Els inicis de la filologia catalana moderna: estudi biogràfic d'Antoni de Bastero i Lledó, canonge de Girona (1675-1737)», *Annals. Institut d'Estudis Gironins*, XXXIX (1998), 235-341.

Feliu ed. 1997: Antoni de BASTERO, *Història de la llengua catalana*, ed. de Francesc Feliu, Vic / Girona, Eumo / Universitat de Girona / Universitat de Vic (Biblioteca Universitària. Història de la Llengua, 6), 1997.

Feliu et al. ed. 1992: *Tractar de nostra llengua catalana. Apologies setcentistes de l'idioma al Principat*, ed. de Francesc FELIU, Sadurní MARTÍ, Francesc TEN i Josep VICENS, Vic / Girona, Eumo Editorial / Universitat de Girona / Estudis Universitaris de Vic (Biblioteca Universitària. Història de la Llengua, 2), 1992.

Flórez 1789: Henríquez FLÓREZ, *España Sagrada. Theatro Geographico Historico de la Iglesia de España [...] Tomo XVII. De la Santa Iglesia de Orense en su estado antiguo y presente. Segunda Edición. Su autor el Rmo. P.M. Fr. ...*, Madrid, Oficina de Pedro Marin, MDCCCLXXXIX [=1789] (2a ed.).

Grau 1996: Ramon GRAU, «Les batalles de la historiografia crítica», dins Pere GABRIEL, dir., *El set-cents [=Història de la cultura catalana, vol. III]*, Barcelona, Edicions 62, 1996, 163-188.

Lluch 1996: Ernest LLUCH, *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració*, Barcelona, Edicions 62 (Universitària, 1), 1996.

Madurell 1957: José M^a. MADURELL MARIMÓN, «Pedro Serra Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXIX/II (1957), 345-400.

Madurell 1975: José María MADURELL MARIMÓN, «Más sobre Pedro Serra Postius», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVI (1973 [1975]), 387-421.

Marí 1972: Isidor MARÍ, *Fra Agustí Eura: vida i obra catalana*, tesi de llicenciatura inèdita, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, s.d. [1972]:

Marquès & Rossich ed. 1981: Baldori REIXAC, *Instruccions per a l'ensenyança de minyons. Tom II*, ed. de Salomó MARQUÈS i Albert ROSSICH, Girona, Col·legi Universitari de Girona, 1981.

Massot 1986: Josep MASSOT i MUNTANER, «Agustí Eura i la seva *Descripció de la muntanya i santuari de Montserrat*», dins Lola BADIA i Josep MASSOT, ed., *Estudis de Literatura Catalana en honor de Josep Romeu i Figueras*, vol. II, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, 99-126.

Mestre 1979: Antonio MESTRE SANCHIS, «Religión y cultura en el siglo XVIII español», dins Antonio MESTRE SANCHIS, dir., *La Iglesia en la España de los siglos XVII y XVIII* [=Ricardo García-Villoslada, dir., *Historia de la Iglesia en España*, IV], Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, MCMLXXIX [=1979], 583-743.

Miquel i Vergés 1938: Josep M. MIQUEL I VERGÉS, «La filologia catalana en el període de la Decadència», *Revista de Catalunya*, 90 (setembre 1938), 63-80; 91 (octubre 1938), 261-285; 92 (novembre 1938), 429-452; 93 (desembre 1938), 641-672. [Reed.: Barcelona, Crítica, 1989, 53-172.]

Miret 1921: J. MIRET Y SANS, «Dos siglos de vida académica», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IX (1917-1920 [1921]), 10-32, 92-116, 168-193, 249-285 i 305-358.

Miró ed. 1995: *La poesia de Francesc Fontanella*, 2 vols., ed. crítica de Maria-Mercè MIRÓ, Curial (Autors Catalans Antics, 10 i 11), 1995.

Moral & Rius 1989: Xavier MORAL I AJADÓ i Miquel RIUS I FABRÉ, «Sobre alguns aspectes discursius i bibliogràfics del segle XVIII català», dins Antoni FERRANDO, ed., *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986)*, vol. VIII, Àrea 7, Història de la Llengua, València, Institut de Filologia Valenciana, 1989, 641-658.

Oración 1764: *Oracion, e inscripciones en las sumptuosas exequias, que el convento del P.S. Agustin de Barcelona dedicó en su real templo a la pia memoria de su dignissimo hijo, amante padre, y generoso bienechor, el Ilmo. Sr. D. Fr. Agustin de Eura, Obispo de Orense, del Consejo de S.M. en los dias 29, y 30 de enero de 1764*, Barcelona, Juan Nadal impressor, s.d. [1764].

Pazos 1946: Manuel R. PAZOS, O.F.M., *Episcopado gallego a la luz de documentos romanos. Tomo II. Obispos de Tuy y Orense (1540-1855 y 1542-1851)*, Madrid, CSIC, Instituto Jerónimo Zurita, 1946.

Perés 1929: Ramon D. PERÉS, «Un manuscrit català. "Lo perque de Barcelona" de Pere Serra y Postius», *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IX/IV (1929), 5-127.

Prats 1974: Modest PRATS, «Notes sobre la Controvèrsia sobre la perfecció de l'idioma català», *Els Marges*, 2 (1974), 27-43.

Prats 1976: Modest PRATS, «La segona part de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons, de Baldiri Rexach», *Els Marges*, 7 (juny 1976), 106-111.

Prats 1995: Modest PRATS, «La llengua catalana al segle XVIII. Possibles pautes d'estudi», dins Pep BALSALOBRE i Joan GRATACÓS, ed., *La llengua catalana al segle XVIII*, Barcelona, Quaderns Crema (Assaig, 16), 1995, 15-73.

RABLB 1756: *Real Academia de Buenas Letras de la Ciudad de Barcelona; Origen, progressos, y su primera Junta General baxo la proteccion de su Magestad, con los papeles que en ella se acordaron*. Tomo I, Barcelona, Francisco Suriá, s.d. [1756].

Relación 1955: «Relación completa de los Académicos de número por orden de ingreso», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXV/2 (1953 [1955]), 502-515.

Rengifo 1703: JUAN DIAZ RENGIFO, *Arte poetica española*, Barcelona, Joseph Texidò, 1703.

Riera 1977: JOAN RIERA, «L'Acadèmia de Matemàtiques a la Barcelona il·lustrada (1715-1800)», dins *II Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana*, Barcelona 1 a 5 de Juny de 1975, Barcelona, Càtedra d'Història de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona / «La Caixa», 1977, 73-128.

Riquer 1955: MARTÍN DE RIQUER, «Breve historia de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXV/2 (1953 [1955]), 275-304.

Rossich 1979: ALBERT ROSSICH, *Una poètica del Barroc: el Parnàs Català*, Girona, Col·legi Universitari de Girona, 1979.

Rossich 1984: ALBERT ROSSICH, *Francesc Vicent Garcia: assaig d'edició crítica*, vol. I, tesi doctoral dirigida per Joaquim Molas, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia Hispànica, 1984.

Rossich 1995a: ALBERT ROSSICH, «Una sessió pública de l'Acadèmia de Barcelona al 1731», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLIV (1993-1994 [1995]), 303-333.

Rossich 1995b: ALBERT ROSSICH, «Un acadèmic de començament del XIX: Bru Bret», *Estudi General*, 14 (1994 [1995]), 197-214.

Rubió 1958: JORGE RUBIÓ BALAGUER, «Literatura catalana», dins Guillermo DÍAZ-PLAJA, dir., *Historia general de las literaturas hispánicas*, vol. V, Barcelona, Barna, 1958. [Trad. cat.: *Història de la literatura catalana*, vol. III, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.]

Sánchez-Blanco 1999: FRANCISCO SÁNCHEZ-BLANCO, *La mentalidad ilustrada*, Madrid, Taurus, 1999.

Santiago 1915: P. Gregorio SANTIAGO VELA, *Ensayo de una biblioteca ibero-americana de la orden de San Agustín*, vol. II, Madrid, Imp. del Asilo de Huérfanos del S.C. de Jesús, 1915.

Soldevila 1963: Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona, Alpha, 1963 (2a ed. revisada i augmentada).

Stiffoni 1988: Giovanni STIFFONI, «Intelectuales, sociedad y Estado», dins *La época de los primeros borbones*, vol. II: *La cultura española entre el Barroco y la Ilustración (circa 1680-1759)* [= *Historia de España*. Fundada por Ramón Menéndez Pidal. Dirigida por José María Jover Zamora, tom XXIX], Madrid, Espasa-Calpe, 1988 (2a ed.), 4-55.

Torras 1996: Josep M. TORRAS RIBÉ, «La Catalunya setcentista: recuperació econòmica i sotmetiment polític», dins Pere GABRIEL, dir., *El set-cents* [= *Història de la cultura catalana*, vol. III], Barcelona, Edicions 62, 1996, 39-84.

Torres Amat 1836: Félix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario critico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*, Barcelona, Imprenta de J. Verdager, 1836. [Ed. facsímil: Barcelona / Sueca, Curial Edicions Catalanes, 1973.]

Tort 1967: Francisco TORT MITJANS, Pbro., *Biografía histórica de Francisco Armanyà Font, O.S.A., Obispo de Lugo, Arzobispo de Tarragona (1718-1803)*, Vilanova i la Geltrú, s.e. [Imprenta Socitra, Barcelona], 1967.

Tres 1997: Joan TRES, «Serra i Postius o les contradiccions d'un preillustrat català del segle XVIII», *Revista de Catalunya*, 124 (desembre 1997), 140-151.

Valsalobre 1989: Pep BALSALOBRE, «De la dansa macabra a l'anatomia mental. A propòsit d'Agustí Eura», dins Albert ROSSICH i August RAFANELL, ed., *El barroc català*. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987, Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema, 1989, 567-593.

Valsalobre 1998: Pep BALSALOBRE, *Fra Agustí Eura (1684-1763). Obra poètica (assaig d'edició crítica)*, tesi doctoral dirigida per Albert ROSSICH, Girona, Universitat de Girona, 1998. [Servei de Publicacions, Universitat de Girona (Tesi doctoral. Edició en microfitxa), 1999.]

APÈNDIX

El lligall I-III-3 de l'arxiu de la RABLB conté papers molt diversos, la major part correspondència del segle XIX. Hi ha una camisa de paper que diu: «Borrone sobre lo ocurrido con motivo de solicitar la Academia la Real Protección, antes del año 1752» (la darrera frase, després de la coma és afegida per una altra mà). Dins d'aquesta camisa hi ha diverses cartes: un esborrany de carta adreçada al rei per sol·licitar de ser constituïts com a Acadèmia Reial i dues versions d'una mateixa «Instrucción» per a Eura. Les transcriu per aquest ordre.

I. Esborrany de la carta adreçada al rei. s.d., però 1736.

Señor:

La assamblea académica de Barcelona, puesta a los reales pies de V. Magestad i con la más profunda veneración, expone que, para instruirse la juventud de su nobleza en las materias de Historia y filosofía moral, entre los ejercicios de la Oratoria y Poesía, se formó en el año 1729 por algunos particulares de aquella ciudad y se animó por el zelo del Marqués de Risbourg, honrándola hasta su muerte con el carácter de presidente; haviéndose en su tiempo formado las ordinaciones de que hasta ahora se sirve para su régimen; siendo notoria la utilidad que resulta de este literario ejercicio de que puede esperarse el fruto que assí se experimenta en las demás naciones de semejantes assambleas por concurrir en ella personas de la mayor autoridad y grado por su religión y literatura como de la nobleza la principal de aquel país y de la más calificada de otros de España; deseando, por fin, vincular en su duración las felicidades que le auguró el cielo en su principio disponiendo que le tuviese en día primero de mayo, para que empesase con los mayores auspicios baxo la sombra del nombre de V. Magestad; por tanto, suplica a V. Magestad se digne admitir aquel cuerpo baxo su real protección, aprobando sus ejercicios y ordinaciones, que presenta, a fin de que, ilustrándose con el glorioso título de Academia Real, pueda, a la benignidad de las más soberanas influencias, aspirar su aplicación a las mayores utilidades del real servicio de V. Magestad, a cuya generosa beneficencia quedará eternamente reconocida.

2. Versions d'una «Instrucción» secreta adreçada a Agustí Eura, a Madrid.

Versió 1.

Instrucción que se resolvió formar para el reverendísimo padre maestro fray Augustín Eura en la junta particular que se tuvo el viernes a la noche, día 5 de mayo 1736.

El reverendísimo P.M. Eura procurará sondar al ánimo del ilustrísimo señor presidente⁷⁷ y ver si su propensión es sólo para que la Academia logre la aprobación real, como la tienen los colegios y comunidades que de nuevo se forman (porque si es esto, parece que para lograrse se pediría informe al Consejo de Castilla o a la Real Cámara, y ésta a la Audiencia de Cataluña; y si esta Audiencia ha de informar, no dexará el P.M. de ver que tiene la Academia de recelar), en cuyo caso fuera bueno discurrir si se pudiese negociar como que este cuerpo —aunque privado— fue erigido por el excelentísimo señor Marqués de Risbourg y después favorecido por [el] excelentísimo señor conde de Glimes,⁷⁸ su successor, que aunque éstos no tenían facultad para darle aprobación de congreso público, pero tal vez puede hazer alguna hermonía a la corte a buen consepito de los dos comandantes.

Si la inclinación del ilustrísimo señor presidente pasasse más allá que, para favorecernos, jugase fácil conseguir una protección real de modo que pudiese llamarse este cuerpo Academia Real erigida de nuevo por su Magestad como antes congreso privado por el Marqués de Risbourg, nombrándose Academia de Ciencias de Cathaluña o de Barcelona o como fuesse del gusto de su Magestad, considerará aquí el P.M. si enquentra con alguna dificultad o [...], v.g., la Real Academia de Madrid o [...] otra cosa que desde Barcelona no podemos ver; obrará el P.M. como le pareciesse más conveniente, y podrá dar aviso de lo que paresca que nosotros podamos o debamos obrar desde Barcelona para dar los passos más acertados que puede proveer la prudencia.

El tener la Academia este aviso del P.M. parese necessario acá, porque se ha de suponer que [el] excelentísimo señor conde de Galves⁷⁹ se ofreció de ser agente de la Academia y procurar la protección real, etc., pero quando

77. El president era aleshores Bernat Antoni de Boixadors i Sureda de Sant Martí, comte de Perelada, resident a la cort.

78. El capità general que va succeir el marquès de Melun era Ignace-François de Glimes de Brabant, comte de Glimes. Va exercir el càrrec en dos períodes: 1735-1737 i 1738-1742.

79. Fernando de Silva Álvarez de Toledo, comte de Galve, després duc d'Alba, acadèmic des del 26 de març de 1736 (Miret 1921, 18; Carreras 1927-1928, 226; *Relación* 1955, 233).

estuviera en la corte, que no sabemos si tardará mucho, aunque su ánimo es passar a ella quanto antes pueda; se ha de suponer, segundo, que la junta le confirió formalmente este poder, de que se sigue que no puede la Academia dar memorial ni otro passo de substancia sin participar a sú excelencia lo que se pretende hazer. Y sobre esto, el P.M. (puesto en Madrid) puede discurrir los medios más útiles que se pueden tomar, y sobre todo se le encarga el secreto inviolable para que no llegasse la menor noticia al señor conde de Galves, a quien hasta ahora no se le ha hablado palabra de los favores del P.M. Eura, para que no encontráramos con alguna formalidad en su excelencia; y se discurre que quando se le participe, será bien que sea el motivo de haver resibido carta del P.M. Eura que, zeloso del incremento de la Academia, havía tanteado si se podía lograr algún lucimiento [sic] y que se le havía abierto el camino, que en tal caso propondrá el P.M., dando a entender en la carta que ni el P.M. tenía formal comisión de la Academia, ni tenia noticia que el señor conde de Galves se huviesse ofressido a estos favores.

Versió 2.

El reverendíssimo P. maestro Eura procurará a sondar al ilustríssimo señor presidente otra vez y ver si su propensión es sólo para que la Academia tenga la aprobación real conforme la tienen y deven tener los collegios y comunidades que de nuevo de forman, lo que es propio y particular de la Real Cámara. Y si conoce que no es más que esto, como se ha de suponer que la Academia es cuerpo ya erigido por [el] excelentíssimo señor marqués de Risbourg y aprobada por [el] excelentíssimo señor conde de Climas,⁸⁰ no es conveniente el que aora se sollicitasse esto, porque para conseguir esta aprobación peligra el que se pida informe a esta Audiencia, de la qual no le esperamos muy favorable.

Si la propensión de favorecernos en el ilustríssimo señor presidente passasse más allá, de modo que se jugasse fácil conseguir la protección real a la Academia privada erigida por el excelentíssimo señor marqués de Risbourg en la ciudad de Barcelona y que pudiesse nombrarse Academia Real de Historia o en general de Siencias y Philosiphia [sic] Moral y Política de Barcelona, se servirá el padre maestro Eura avisar si esto encuentra algunas dificultades en el ilustríssimo señor presidente o por encontrarse con la Academia de Madrid o por otro motivo que desde Barcelona se ignora, se considera fácil de conseguir. Y respeto de esto, obrará el padre maestro

80. Sic, per Glimes.

Eura como considerare más conveniente; y de la resulta de lo obrado, antes de dar memorial alguno, avisará.

Este aviso se considera necesario para que, en el caso de hallarse favorable el ánimo del señor presidente para la protección real, se pueda comunicar al excelentísimo señor conde de Gualbes [*sic*] esta noticia antes de dar memorial alguno, haviéndonos asegurado dicho señor que corría a su cargo solicitar la protección real, y parece que no se pueda encarrilar el negocio sin darle parte.

Se encarga al padre maestro Eura inviolable el secreto de esta instrucción.